

Tito ve Balkan Siyaseti

Mustafa KAHRAMANYOL¹
Fahriye EMGİLİ²

Öz

1920 yılında, Zagreb'te Komünist Partisiye katılarak siyasete giren Tito, Yugoslavya'daki halkların günlük hayatlarını ve siyasî görüşlerini derinden etkilemiş; Balkanlar'da ve Dünya'da mühim bir siyasetçi olarak kabûl edilmiştir. Yugoslavya ikinci defa, İkinci Dünya Savaşı sırasında Tito ve arkadaşları tarafından kurulmuş ise de, Tito bu işin ana ekşeni olmuştur. Arkadaşlarına sadece fikir ve yön vermemiş; bir yandan ruh verirken, öte yandan da barış ve adalet söylemlerine rağmen, devrimci şiddet ve zulümü de gerekli ve meşru görerek yoğun bir şekilde uygulanmasına cevaz vermiştir. Böylesi bir geçmişe rağmen, Tito'nun 2. Dünya Harbi'nden sonraki siyasî çalışmaları, Komünist ülkeler içinde yeni fikirlerin doğmasına ve Batı ile iyi ilişkilerin kurulmasına yol açmıştır. Bu itibarla, Tito'yu tanımak, hem bölge ülkelerinin hem de büyük güçlerin Balkanlar'daki ve Dünya'daki siyasetini oldukça iyi tanımak için çok faydalı bir müktesebat temin eder. Tito'nun Yugoslavya'sını tanıyabilmek için, Tito'nun öncelikle kendi şahsını ve sonra da sırasıyla, bölgesel ve milletlerarası şartları ve mücadeleleri bilmek gerekir. Bu makalede, anılan alanlarla ilgili olarak etraflı bir inceleme sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Josip Broz Tito, Balkanlar, Yugoslavya, 2. Dünya Savaşı, Yugoslavya Komünist Partisi.*

¹ Profesör, T.C. Başbakan Eski Müşaviri ve Başbakanlık Balkan İşleri Eski Uyumlaştırıcısı; mkahramanyol@yahoo.com.

² Dr. Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü; femgili@gmail.com.

Tito and Balkan Politics

Abstract

Tito, joined the Yugoslav Communist Party in 1920 and working as a professional revolutionary made a deep impact on daily life and politic orientation of the people of Yugoslavia. He has been widely praised by many; as an important politician both in the Balkans and in the World. Although Second Yudoslavia had been carved out by Tito and his camarades during the Secon World War, Tito was and remained the sole leader and spirit of that movement. He gained his goals by always influencing and directing his young camarades, bargaining with his opponents, getting powerfull allies or using force. Notwithstanding his public announcements on peace and justice, considering it both necessary and legitimate, he gave way to revolutionary terror and liquidation of opponents. Inspite of such a background, after the Second WW, his politic activities, unleshed new ideas throughtout the Communist countries and provided for starting good relations with the West. Therefore, getting to know Tito, would provide useful credentials towards thoroughly undersatanding the policies of the great powers both in the Balkans and in the whole World. To understand Tito's Yugoslavia and his politics, one has to start with his personality and to proceed with getting acquainted with the local and international circumstances and struggles.

Keywords: *Josip Broz Tito, Balkans, Yugoslavia, the Second WW, Yugoslav Communist Party,*

1. Giriş

Yeryüzü konumu itibarıyla Avrupa'dan ayrılamayan, ama kültür olarak hep içerideki 'öteki' konumunda algılanan Balkanlar'da, Alman, Arnavut, Boşnak, Bulgar, Çingene, Hırvat, Macar, Pomak, Sırp, Sloven, Türk, Yahudi, Yunan gibi etnik guruplar yaşamaktadır. Ancak, Romalılar, Hunlar, Gotlar, Avarlar, Franklar, Kumanlar ve Peçenekler de bu bölgede belirli zaman dilimlerinde hâkim olmuş ve derin izler bırakmışlardır. Doğu ve Batı arasında bir tür köprü görevi gören işbu yarımada, 1350'lerden itibaren Türkler'in bu bölgeyi hâkimiyetleri altına almasıyla farklı bir dünya ile tanışmış ve onun da parçası olmuştur. Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte, bölge devletleri dış güçlerin kışkırtması ve yardımıyla önce özerkliklerini, sonra da bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Bu süreç ise, çok şiddetli savaşlar ve kanlı siyasî çatışmalardan geçmiştir. Uzun ve kanlı bir mücadele sürecinden sonra, Balkanlar, İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde göreceli bir sükûnet yaşamışsa da 1939 yılında patlayan İkinci Dünya Savaşı, bölgedeki dengeleri ve düzeni tamamen altüst etmiştir. Bu savaşın etkileri, Balkanlar'daki Komünist idarelerinin 1990-92 yıllarında yıkılmasına kadar çok çarpıcı bir biçimde devam etmiş; hâlen de başka bir kısımda devam etmektedir. Tito, bu karmaşanın içinde sivrilen önemli şahsiyetlerden birisi olmuştur.

Yugoslavya, Birinci Dünya Harbi'nin sonunda akdedilen Versay Barış Antlaşması ile kurulmuş bir ülkedir. Bu ülke, büyük güçlerin kararına göre, Sırbistan Krallığı, Karadağ Kırallığı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun elinden alınan Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya ve Adriya toprakları üzerine kurulmuş olup, idaresi Sırbistan'ın Karacorçeviç hanedanına verilmiştir. Ülkenin kuruluşunda, en çok büyük güçlerin menfaatleri etkili olmuş olmakla beraber, "Güney Slavcılık" adı verilen siyasî akımın da mühim bir katkısı olmuştur. Yugoslavya'nın kuruluş dönemindeki adı da "Sırp-Hırvat-Sloven Kırallığı" olmuştur. 1917 yılındaki Sovyet İhtilâli'nden önce de bölgede var olan komünistler, krallığın kuruluşundan sonra aralarında hızla ve resmen teşkilâtlanmış ve Sovyetler Birliği'nin teşviki ve izniyle "Yugoslavya Komünist Partisi" (YKP) kurulmuştur.³ Bu parti, Yugoslavya'daki ilk seçimlerde üçüncü parti olarak ortaya çıkmış ise de, üyelerinden birisinin İçişleri Bakanı'nı suikastla öldürmesi üzerine yasadışı ilân edilmiş ve üyeleri tutuklanmağa başlanmıştır. Bu arada, ül-

³ Bkz geniş bilgi için, Edvard Kardelj, *The Nation and International Relations*, Beograd, STP, 1975.

kedeki milletler de kendi aralarında anlaşıp kaynaşamayınca, Kral I. Aleksandar, 1929 yılında anayasayı askıya almış ve bütün yetkileri elinde toplamıştır. Bunun siyasî sonuçları, ülkede var olan Sırp hâkimiyetinin daha da koyu hâle gelmesi, Sırp milliyetçiliğinin azması ve muhalefetin susturulması, hapse atılması veya sürgün edilmesi şeklinde tezahür etmiştir. 06 Nisan 1941 tarihinde Hitler'in Belgrad'ı bombalamasıyla başlayan saldırı, 17 Nisan 1941 tarihinde imzalanan teslim antlaşmasıyla beraber bu devlete son vermiştir. Bundan sonra başlayan iç savaş ve işgâle karşı mücadele, ancak 1945 yılında son bulmuş ve Tito'nun idaresinde Yugoslavya Federe Halk Cumhuriyeti (YFHC) (İkinci Yugoslavya) kurulmuştur.⁴

2. Tito'nun Özgeçmişi

Josip Broz Tito, 07.05.1892 tarihinde Hırvatistan'ın Kumroves adlı köyünde ailesinin yedinci çocuğu olarak doğmuştur; babası Hırvat, annesi Sloven idi. O zaman, burası Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olan Hırvat-Sloven Kırallığı'nın topraklarından sayılıyordu. Köyündeki ilkokulda öğrenime başlayan Josip, başarılı bir öğrenci olmadığından ikinci sınıfı iki defa okumak zorunda kalmış ve dördüncü sınıftan sonra resmî öğrenimi bırakmıştır.⁵

1907 yılında, 15 yaşına geldiğinde, köyündeki kıt şartlar dolayısıyla 97 km ötedeki Sisak kasabasına gidip bir tornacı-anahtarcının yanında çalışarak çalışmaya başlamış ve 1910 yılında buradan mezun olmuştur. Çıraklığı sırasında, *Hür Söz* (Slobodna Rec) adlı sosyalist gazeteyi okumağa ve satmaya başlamış ve 1 Mayıs kutlamalarına ilk defa 1909 yılında katılmıştır. Zagreb'te iş bulunca, Metal İşçileri Sendikası'na ve Hırvatistan-Slovenya Sosyal Demokrat Partisi'ne üye olmuştur.⁶ Daha sonra, Lüblana (Ljubljana), Kamnik(Kamnik-Slovenya), Çenkov(Çhenkov-Bohemya), Pıljen-Şkoda (Şkoda) -Slovakya, Manhayım-Benz-Bohemya, Griedil-Viyana, Daimler-Viener Nuştad gibi yerlerde çalışan Broz, buralarda iyi derecede Almanca ve bir miktar Çekçe öğrenme imkânını bulmuştur.⁷

⁴ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Ankara, 1983, s. 183; Kamuran Gürün, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan günümüze kadar)*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara, 1983, s. 221.

⁵ Geoffrey Swain, *Tito: A Biography*, I. B. Tauris, England, 2010, p. 5; Jasper Ridley, *Tito: A Biography*, Constable and Company, England, 1994, p.44; James Minahan, *Miniature Empires: A Historical Dictionary of the Newly Independent States*, Westport, Greenwood Publishing Group, 1998, p. 50.

⁶ Ridley, *Ibid*, 1994, p. 54.

⁷ *Ibid*, 1994, p. 57.

Mayıs 1913 yılında Avusturya-Macaristan ordusuna askere alınan Josip, astsubay okuluna yazılmak imkânını bulmuş ve buradan ordunun en genç başçavuşu olarak mezun olmuştur. Alayının kılıç yarışmalarının birincisi olarak 1914 yılında Budapeşte'deki Ordu kılıç yarışmalarına gidince de burada ikinci olabilmiştir.⁸

1914 yılında, 1. Dünya Harbi patlayınca, önce Sırbistan cephesine giden Josip Broz, daha sonra 1915 yılında Galiçya cephesine gönderilmiş ve orada cesaret madalyasına namzet gösterilmiştir. Mart 1915 tarihinde, Bukovina'da ciddî olarak yaralanınca, Ruslar'a esir düşmüş ve Kazan civarındaki bir hastahaneye nakledilmiştir. Hastahannede on üç ay geçiren Yosip, orada zatürre ve tifüs de geçirmiştir. Bu dönemde, kendisine bakan Rus hastabakıcıların getirdiği Tolstoy'un ve Turgenyev'in eserlerini okumuş ve iyi derecede Rusça öğrenmiştir.⁹

Şubat 1917 ihtilâlden sonra, Haziran ayında esir kampından kaçarak Petrograd'a giden Josip, kısa bir süre sonra oradaki Temmuz gösterilerine katılmış ve tutuklanarak Doğuya gönderilmişse de firar ederek, bir çok maceradan sonra, Omsk'a gelebilmiş ve oradaki Kızıl Ordu birliklerine katılmıştır.¹⁰ Ancak, Çek Ordusu'nun bölgede hâkimiyeti ele geçirmesi üzerine yoldaşları ile ormanlarda saklanmak zorunda kalmıştır. Nihayet, 1920 yılının sonbaharında da Narva-Stetin-Viyana üzerinden memleketine dönen Josip, Zagreb'te garson olarak iş bulunca burada Komünist Partisi'ne (KP) üye olmuştur.¹¹ KP'de üyelerinin azimli ve fedakâr çalışmalarının sonucunda 1920 seçimlerinde Kurucu Meclis'te 59 üyelik kazanarak ülkenin üçüncü büyük partisi olmuştur.¹² Bir Komünist'in İçişleri Bakanı'nı suikastla öldürmesi üzerine Komünist Partisi 1921 yılında gayrimeşru olarak ilân edilmiş ve üyeleri tutuklanmağa başlanmıştır.¹³ Komünist olduğu gerekçesiyle işinden atılan Josip Broz yeraltı çalışmalarına başlamış ve

⁸ *Ibid*, pp. 57 and 62.

⁹ Vilko Vinterhalter, *In The Path of Tito*, Abacus Press, England, 1972, p.64; Benjamin Frankel, *The Cold War, 1945–1991: Leaders and Other Important Figures in the Soviet Union, Eastern Europe, China, and the Third World*. 2., Gale Research, England, 1992, p.331; Ridley, 1994, p. 65.

¹⁰ Ridley, *Ibid*, pp. 67-68.

¹¹ *Ibid*, pp. 77-78; Richard West, *Tito and the Rise and Fall of Yugoslavia*, Faber & Faber, England, 2012, p. 1926.

¹² Ana S. Trbovich, *A Legal Geography of Yugoslavia's Disintegration*, Oxford, Oxford University Press, England, 2008, p. 134.

¹³ Geoffrey Swain, *Tito: A Biography*, I.B. Tauris, London, England, 2010, p. 9.

1924 yılında bölge yönetim kuruluna üye olarak seçilmiştir.¹⁴ 1925 yılında Adriyatik sahilindeki Kıralevisa (Kraljevica)'da tersanede iş bulan Josip burada da KP içindeki faaliyetine devam etmiş ve sendika yönetimine de seçilmiştir. 1927 yılında Metal İşçileri Sendikası'nın Zagreb şubesi sekreterliğine ve kısa bir süre sonra da aynı sendikanın Hırvatistan merkez sekreterliğine seçilmişse de tutuklanmış ve bir süre hapiste kalmıştır. Hapisten çıktıktan sonra ise, bir daha işe girmeyip bütün zamanını ve gücünü yeraltı faaliyete hasretmiştir.¹⁵

Hırvatistan KP'nin Şubat 1928 tarihinde Zagreb'te düzenlediği toplantıya katılan 32 delegeden birisi olan Josip, burada hizipçiliğe karşı çıkmış, partinin ihtilâlcî çizgiyi takip etmesini savunmuş ve şiddetli bir mücadelede sonra partinin yeni seçilen merkez kurulunun sekreteri olmuştur.¹⁶ Kısa bir süre sonra tutuklanan Yosip, beş yıl hapse mahkûm edilmiş ve gönderilmiş olduğu Lepoglava hapishanesinde hayat boyu öğretmeni olacak olan Yahudi Marksçı Moşa Pijde ile tanışmıştır.¹⁷ Mart 1934 tarihinde serbest bırakıldıktan sonra yeraltına giren Josip, önce Valter, daha sonra da Tito takma adlarını kullanmağa başlamıştır.¹⁸

1934 yılında, Hırvatistan Komünist Partisi (HKP) Tito'yu Viyana'de düzenlenecek YKP Merkez Kurulu toplantısına delege olarak göndermiş ve Tito orada bu kurulun üyesi olmuştur. Bu toplantıda Edvard Kardel, Milovan Cilas, Aleksandar Rankoviç ve Boris Kidric ile yakın arkadaşlık kuran Tito parti içinde bir çok arkadaşını önemli yerlere getirebilmiştir. 1935 yılında Sovyetler Birliğine giden Tito, Komintern'in Balkan şubesinde çalışmağa başladıktan sonra oradaki KP üyesi ve NKVD (Devlet Güvenlik Teşkilâtı) mensubu olmuştur.¹⁹ 1936 yılında Yugoslavya'ya dönen Tito, ertesi yıl Stalin tarafından YKP genel sekreterliğine atanmıştır.²⁰

3. İkinci Dünya Savaşı ve Tito

1941 yılında Yugoslavya'ya ittifak teklif eden Hitler'in bu konudaki isteklerinin Yugoslavya halkı ve Meclis tarafından kabûl edilmemesi üze-

¹⁴ Ridley, *ibid*, pp. 83-85.

¹⁵ Phyllis Auty, Tito: A Biography. New York, New York: McGraw-Hill, 1970, s.53; Ridley, *ibid*, pp. 88-89.

¹⁶ Ridley, *ibid*, pp. 95-96.

¹⁷ Ridley, *ibid*, pp. 102-103; West, *ibid*, p. 1931.

¹⁸ Ridley, *ibid*, p. 106.

¹⁹ Ridley, *ibid*, pp. 107-113.

²⁰ Vinterhalter, *ibid*, p. 147.

rine, 06 Nisan 1941 günü Belgrad bombalanmış; Alman, İtalyan ve Macar orduları Yugoslavya'ya saldırmıştır. 17 Nisan 1941 günü Kral Petar ve Bakanlar Kurulu üyeleri ülkeyi terk edince, kalan yöneticiler Alman ordusuna kayıtsız şartsız olarak teslim olmuşlardır.

Bunun üzerine Tito, YKP içerisinde bir Askerî Merkez Karargâhı oluşturmuş ve bunun başı sıfatıyla 1 Mayıs 1941 günü bir bildiri yayınlarak bütün halkı işgâlcilere karşı mücadeleye çağırmıştır. 27 Haziran 1941 günü YKP Merkez Kurulu Tito'yu istikbalde kurulacak bütün halkın kurtuluşu ordularının başkomutanlığına tayin etmiştir.²¹ Bunun üzerine, Komünistler hızla direniş birlikleri oluşturmağa başlamışlardır.

Öte yandan, Yugoslavya'nın yıkılmasından sonra, Hırvatistan, Slovenya ve Bosna-Hersek bölgelerini kapsayan bir 'Hırvat Bağımsız Devleti' kurulurken, kralcı düzene sadık olduklarını beyan eden Sırp subaylarının yönetiminde 'Çetnik' mukavemet kuvvetleri teşkil edilmeğe başlanmıştır. Albay Dıraja Mihayloviç Çetnikler'in komutanı olmuş ve daha sonra da 'Sürgündeki Yugoslavya Hükümeti' tarafından başkomutan ve savunma bakanı olarak tayin edilmiştir. Tito, 19 Eylül ve 27 Ekim 1941 tarihlerinde, ortak bir direniş oluşturmak maksadıyla Mihayloviç ile müzakerelerde bulunmuş ise de bundan bir netice alınamamıştır.²² Ne var ki, bu görüşme daha sonraları Tito'ya Çetnikler ile işbirliği yapmama hususunda eline çok güçlü bir koz vermiştir. Hep söylenen şu mazeret olmuştur: "*İşgâlcilere karşı vatani savunmak uğrunda, biz siyaseten rakip olduğumuz kimsele- rin ayağına gidip işbirliği teklif ettik. Ancak, onlar işbirliği yapmak şöyle dursun, düşmanla işbirliği yaptılar ve halka ve Partizanlar'a zulüm ettiler.*"

Çetnikler'in yoğun faaliyetine ve tedhişine rağmen, Tito'nun yönettiği Partizanlar, Sırbistan'ın Ujiçe şehrinde ve civarında bir "Cumhuriyet" kurmağa başlamışlardır. Bu ordunun en önemli özelliği, içinde inanmış Komünistler'den oluşan çekirdek yapının yanısıra, her miletten ve inançtan insanların da bulunmuş olmasıdır. Hatta, 2000 kadar Yahudi'nin de Partizanlar'ın aralarında bulunduğu yazılmıştır.²³

²¹ West, *ibid.*, p. 1933; Ridley, *ibid.*, pp. 116-117.

²² Vladimir Dedijer, *Tito Speaks: His Self Portrait and Struggle with Stalin*, London, Weidenfeld and Nicolson, England, 1953, p. 107.

²³ "Tito and His People", *Marxist International Archive*, Retrived 7 December 2011.

Tito'nun kurduğu silâhlı kuvvetlere, 'Partizan' denilmiştir. Bunlar, çete, bölük, tabur ve tugay olarak teşkil edilmişlerdir. Başlangıçta, her seviyedeki askerî birlik komutanlığı için tecrübeli, dürüst ve mücadeleye inanmış askerler tercih edilmiştir. Bu sebeple, Kraliyet Ordusu'nda, diğer ordularda veya İspanya İç Harbi'nde kendilerini ispat etmiş kimselere görev teklif edilmiştir. Ancak, bunların yanına Komünist eğitiminden geçmiş ve partiye (YKP) sadakatle bağlı siyasî komiserler verilmiş ve birliklerin asıl yönetici unsuru bunlar olmuşlardır. Her askerî birliğin meşruiyeti, YKP Merkez Karargâhı'nın onayına bağlı olmuştur. Yetenekli ve inançlı bir takım oluşturuluncaya kadar, bu karargâh uzun bir süre sadece Tito'nun kendisinden ibaret olmuştur.²⁴ İlk 'Proleter Tugayı' 21 Aralık 1941 tarihinde kurulmuştur.²⁵

Kaide olarak, partinin girişimi ile, Partizanlar, önce kendisini mücadeleye adanmış kimselerden küçük bir birlik oluşturuyor, belli bir bölgede üs kuruyor ve yönetimi eline alıyordu. Buraya da 'Kurtarılmış Bölge' adı verilerek, 'Halk Kurulu' ile mahallî Komünist Partisi Yönetim Kurulu müştereken yönetiyor ve ölüm-kalım dâhil, her konuda karar veriyordu. Daha sonra ise, bölge halkından olan işe yarar gençler mecburî askerliğe alınarak mevcut askerî birlik güçlendiriliyordu. Büyük birliklerin kuruluşu ise Merkez Karargâhı'nın (MK) kararı ile olmuştur.²⁶ Bu ordu, savaş boyunca Alman, Bulgar, Macar ve İtalyan işgâl kuvvetlerine ve Çetnik, Ustaşa gibi silâhlı iç rakiplerine karşı azimli bir mücadele ortaya koymuştur. Ne var ki, bu mücadelede insafsız ve canavarca bir çok hâdise de yaşanmıştır. Savaşın tarafların içinde masum ve merhametli olanları bulmak mümkün olmamıştır.²⁷

4. Müttefiklerin Siyasî Tutumu ve Yardımları

Başlangıç döneminde, Yugoslavya Kraliyet Ordusu'nun silâh, mühimmat ve levazım yığınakları baskınlarla soyulup malzeme dağlara, mağaralara taşınmıştır. Daha sonra ise İngilizler, Amerikalılar ve Ruslar her türlü malzeme yardımında bulunmuşlardır. İtalya, 1943 yılının Eylül'ünde teslim olunca, Balkanlar'daki bütün İtalyan birliklerine malzemelerini Partizanlar'a teslim etmeleri hususunda emir verilmiştir.²⁸

²⁴ Milovan Djilas, *Wartime, Harcourt Brace Jovanovich*, London, 1977, pp. 183, 370, 377.

²⁵ Sabrina Petra Ramet, *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918-2005*, Bloomington, Indiana University Press, Indiana, 2006, p. 151.

²⁶ Cilas, *ibid*, p. 183.

²⁷ Cilas, *ibid*, pp. 182, 189, 196, 283, 290, 291, 312, 322, 326, 330, 338, 351, 376.

²⁸ Cilas, *ibid*, p. 330; Jozo Tomasevich, *War and Revolution in Yugoslavia*, Stanford University Press, Stanford, 2001, p. 298.

İngilizler, öteden beri Balkanlarla çok yakından ilgilenmişlerdir. Me-selâ, Yunanistan isyanı ve bağımsızlığı, büyük ölçüde bir İngiliz girişimi olarak yorumlanabilir. Birinci Dünya Savaşı'nda da İngilizler Balkanlar'a askerî birlik göndermişlerdir. İngilizler, millî menfaatleri gereğince, İkinci Dünya Savaşı'nın başından itibaren, Balkanlar'da Mihver devletlerine düşman olan çeşitli unsurlar ile irtibat kurmuştur. Amerikalılar ise, İngilizler'in âdetâ himayesinde olarak bu işe soyunmuşlardır. Bu münasebetler çerçevesinde, İngilizler öncelikle Çetnikler'in ana karargâhına işgâlin daha ilk aylarında bir askerî heyet göndermişlerdir. Daha sonra, Partizanlar güç kazanınca, oraya da bir askerî heyet göndermişlerdir. Bu heyetlerin en önemli işlerinden birisi, Dünya ile irtibatı sağlayacak telsizleri ve bunların çalıştırıcılarını hem Çetnikler'in, hem de Partizanlar'ın karargâhına göndermek olmuştur.²⁹ Daha sonra, güç Partizanlar'ın tarafına kayınca, Mihayloviç'in nezdindeki heyet geri çekilmiş ve Partizanlar'ın nezdindeki heyet güçlendirilmiştir. Öyle ki, Başbakan Vinstın Çörçil'in (Winston Churchill) oğlu Binbaşı Randılp Çörçil (Randolph Churchill) de bu heyetin içinde bulunmuştur.

İngilizler'in Yugoslavya'daki güçlerle ilgili kanaati zaman içinde değişmiştir; Haziran 1942 tarihinde Askerî İstihbarat başkanı Korgeneral Frensis Deyvidsın (Frencis Davidson) Partizanlar'ı 'uç unsurlar ve eşkiya' olarak nitelemişken, Mart 1943 döneminden itibaren bu kanaat değişmeğe başlamış ve Askerî Harekât Başkanlığı'nda görevli Binbaşı Beytımın (Bateman) Partizanlar'ı 'faal ve azimli' olarak vasıflandırmıştır.³⁰ MI-3b kısmında görevli Binbaşı Deyvid Talbit Rays (David Talbot Rice) da şu yorumda bulunmuştur: "*Mihayloviç'e bağlı güçler, Almanlar'a karşı ancak seyrek olarak saldırı icra ederken, şüphe yok ki Partizanlar günün kahramanlarıdır.*"³¹

İngilizler, ilk defa 20/21 Nisan 1943 gecesi, bir astsubay ve iki gönüllüden ibaret üç kişilik bir istihbarat takımını Adriyatik denizinin kıyısındaki Senyi bölgesindeki Bırinye civarına indirmişlerdir. İşbu heyet, Partizanlar tarafında bulunup sorgulandıktan sonra Hırvatistan Merkez Karargâhı'nda çalışmasına imkân verilmiştir. Daha sonra, Binbaşı Vilyım Conıs (William Jones) bu heyete katılmıştır. Mayıs 1943 tarihinde de Yüzbaşı

²⁹ Tomasevich, *ibid*, p. 369; Cilas, *ibid*, pp.348, 349, 369, 399.

³⁰ Neven Andjelic, *Bosnia-Herzegovina: The End of a Legacy*, Frank Cass, 2003, p. 36.

³¹ Dominic McGoldrick, "Accommodating National Identity in National Law and International Law", *In Stephen Tierney*, 2000, p. 17.

Bil Dieykın (Bill Deakin) Tito'nun karargâhına gönderilmiştir. 17 Eylül 1943 tarihinde de Tuğgeneral Fitzroy Mıklin (Fitzroy Maclean) aynı karargâha katılmıştır. General Mıklin, komando subaylığı, sabık diplomatlık, Temsilciler Meclisi üyeliği ve çok iyi derecede Sırpça-Hırvatça bilme gibi özellikler taşıyordu. Mıklean, gelişinden kısa bir süre sonra, Dışişleri Bakanı İdin'a (Eden) bomba tesiri yapacak bir bildirimde bulunmuştur. Buna göre, İngiltere Mihayloviç (Draža Mihailović) ile olan ilişkilerini kesmeli ve sadece Tito'yu desteklemeli idi. Bu teklif, Tahran toplantısından sonra benimsenmiştir.³² Nitekim, Çörçil(Winston Churchill), Tahran toplantısında bu kararını Stalin'e bildirmiş ve 22 Şubat 1944 tarihindeki Meclis konuşmasında da ifade etmiştir.³³

Aslında, İngilizler daha önce de Tito'ya büyük yardımlarda bulunmuşlardır. Bu yardımların en büyüğü, İtalya'nın 03 Eylül 1943 tarihinde teslim antlaşmasını imzalamasından sonra yapılmıştır. Teslim antlaşması gereğince bütün İtalyan ordularının üst komutasını eline alan Müttefikler'in Akdeniz bölgesindeki komutanı General Henri Meytınd Vilsın (Henry Maitland Wilson) Yugoslavya'ya hitaben yayınladığı bildirisinde, İtalya ordusunun şimdi kendi emrinde olduğunu ifade etmiş ve Yugoslavyalıları Almanlar'ın tahriki üzerine İtalyan ordusu ile çatışmaktan kaçınmalarını ve bunlarla savaşmadan İtalyan ordusundan mümkün olduğu kadar çok miktarda silâh, askerî malzeme ve levazım malzemesi elde etmeğe dâvet etmiştir. Mussolini'yi deviren ve İtalya'nın Başbakanlık makamına oturan General Badolyo (Baddoglio) da hatıratında, müttefiklerin istihbarat teşkilâtları aracılığıyla İtalyan ordusuna Balkanlar'daki Partizan güçlerine katılmaları hususunda talimat vermiş olduğunu yazmıştır.³⁴

İngiliz ve Amerikan Hava Kuvvetleri'ne bağlı uçaklar, Mayıs-Haziran 1944 tarihlerinde, Partizanlar'ı desteklemek için Almanlar'ın Yugoslavya'daki bir çok askerî tesisini bombalarken birçok şehri de bombalamış ve binlerce masum sivilin ölümüne veya yaralanmasına sebep olmuştur.³⁵

Tito'nun bu hadiseyi müttefiklerin kasti bir işi olarak halka açıklama tehdidi üzerine, Müttefik uçakları, cinayetlerin üstünü örtmek gayreti

³² Shapiro, Susan- Ronald Shapiro, *The Curtain Rises: Oral Histories of the Fall of Communism in Eastern Europe*. McFarland, 2004.

³³ Martha L. Cottam, Beth Dietz-Uhler, Elena Mastors, Thomas Preston, *Introduction to political psychology*, Psychology Press, 2009, p. 243

³⁴ Tomasevich, *ibid*, p. 298.

³⁵ Cilas, *ibid*, p. 400.

içinde olacak, 22 Ağustos 1944 tarihinde tek bir gün içinde binlerce yaralı Partizanı Bayovo Polye düzlüğünden alarak tedavi için İtalya'ya götürmüşlerdir.³⁶

5. Tito'nun İkinci Yugoslavya'yı Kurması

Tito'nu girişimiyle, kurtarılmış bölgeleri yöneten Halk Kurulları'nın seçtiği temsilciler ile Tito'nun uygun gördüğü itibarlı vatanseverler, Yugoslavya Faşist Karşıtı Millî Kurtuluş Meclisi (AVNOY) adı altında 26-27 Kasım 1942 tarihlerinde Bihaç'ta ve 29 Kasım 1942 tarihinde Yayçe'de toplanarak ülkenin yönetimi, savaş ve gelecekteki siyasî yapılanma konusunda temel kararlar almışlardır.³⁷ Meselâ, Yugoslavya'nın federasyon olacağı hususu bu toplantılarda kararlaştırılmıştır. Yayçe'de, 67 kişilik bir Başkanlık Kurulu ve başında Tito'nun bulunduğu dokuz kişilik Millî Kurtuluş Kurulu oluşturularak hukukî temel bir adım atılmıştır. Böylece Tito, ülkenin hem askerî, hem de siyasî ve idarî başı olarak kabûl edilmiştir. Bu kurulun beş üyesi Komünist, diğerleri de önde gelen vatansever düşünürler idi.³⁸

Müttefiklerin Balkanlar'a çıkarma ihtimalini yüksek gören Hitler, Balkanlara büyük bir güç nakletmiş ve mahallî direnişi yok etmek için büyük hazırlıklar yaptırmıştır. Ancak halkın ve Partizanlar'ın büyük bir direnişiy-le karşılaşan Almanlar (Ocak-Haziran 1943) gücünü kaybedince, Partizanlar giderek güçlenmiş ve ülkede bir çok kurtarılmış bölge oluşturmuşlardır. Bosna, Hersek ve Karadağ, yeryüzü yapısının haşin olması dolayısıyla bu işe en elverişli bölgeler olmuş, ilk idarî birimler buralarda oluşturulmuş ve Merkez Karargâh ile Millî Kurtuluş Kurulu buralarda barınmıştır.

Mihayloviç'in, Paveliç'in ve diğerlerinin Almanlar ile olan işbirliği açık olarak ortaya çıkınca, Tahran toplantısında (28 Kasım - 01 Aralık 1943), müttefikler Tito'yu ve Partizanlar'ı resmen tanımışlardır.³⁹

³⁶ *Ibid*, p. 403.

³⁷ Ivo Banac, *With Stalin against Tito: Cominformist splits in Yugoslav Communism*, Ithaca, Cornell University Press, New York, 1988, p. 64.

³⁸ Tomasevich, *ibid*, p. 52; Ivan Kocon and Matej Jeliëæ, Ivan Škunca. *Svaranje Titove Jugoslavije*, Otokar Keršovani, Yugoslavia, 1988.

³⁹ Marcia Kurapovna, *Shadows on the Mountain: The Allies, the Resistance, and the Rivalries That Doomed WWII Yugoslavia*, John Wiley and Sons, 2009, p. 87.

Nihayet, işi en can alıcı noktasında halletmek isteyen Almanlar, 25 Mayıs 1944 tarihinde, Tito'nun ve Askerî Karargâh'ın bulunduğu Dırvat (Bosna) bölgesine olağanüstü bir havadan indirme harekâtı yapmış ise de Tito ve yüksek kademedekiler, İngilizler'in yardımı ile kaçmayı başarmışlardır.⁴⁰ Bu olaydan sonra, Tito ve yüksek yönetim önce İtalya'ya kaçırılmış ve daha sonra da Vis adasına yerleştirilmiştir. Kısa bir süre sonra da Tito, bir İngiliz uçağına bindirilerek Napoli'ye götürülmüş ve 14 Ağustos 1944 günü Çorçil (Winston Churchill) ile görüşmüştür.⁴¹ Bu görüşmeden sonradır ki Müttefikler, Partizanlar'a siyasî ve askerî alanda yoğun bir şekilde yardım etmeğe başlamışlardır. Silâh, cephane, muhabere araçları, askerî araç, deniz aracı, giyecek, çizme, gıda, ilâç vs malzeme havadan veya denizden ulaştırılmıştır. Öyle ki, Belgrad'ı Almanlar'dan alan Partizan askerleri İngiliz üniforması giymekte idiler.

17 Haziran 1944 tarihinde Adriyatik denizindeki Vis adasında, sürgündeki Kral Petar'ın temsilcileri ile AVNOY temsilcileri arasında bir işbirliği antlaşması imzalanmıştır.⁴² Müttefikler tarafından Başbakan ve Silâhlı Kuvvetler başkomutanı olarak Tito'yu tanıyınca, Kral 2. Peter de 12 Eylül 1944 tarihinde, Yugoslavya halkını Tito'nun başkanlığı altında birleşmeye çağırdı ve uymayanların hain sayılacağını belirtti.

TASS ajansı 28 Eylül 1944 tarihinde, Tito'nun Sovyet Kızıl Ordusu'nun geçici olarak Yugoslavya topraklarına girmesine izin veren bir antlaşma imzalamış olduğunu bildirmiştir.⁴³ Böylece, doğu cephesi güveneye alınmış olan Partizanlar, nihaî taarruzu icra edip işgâl kuvvetlerini çekilmeğe veya teslim olmağa zorlayabildiler. Ne yazık ki bu taarruzda teslim olan karşı güçlerin askerlerinin ve yöneticilerinin çoğu kitle hâlinde kurşuna dizilmişlerdir.⁴⁴ Tito'nun bu dönemde yayınlanan ve rastgele idamları yasaklayan emirlerinin gösterişten ibaret olduğu kanaati vardır ve binlerce kişiyi ilgilendiren "Blaibourg katliamı" bunu kuvvetle düşündürmektedir.⁴⁵ İngilizler, bu katliama soğukkanlılıkla seyirci kalmayı tercih etmişlerdir.

⁴⁰ Roberts, Walter R., *Tito, Mihailović and the Allies: 1941-1945*, Duke University Press, New Jersey, 1987, p. 24.

⁴¹ *Army News*, Vol. 3, No. 933, Darwin, 15.08.1944.

⁴² "1941: Mass Murder", *The Holocaust Chronicle*, Retrieved 10 June 2011.

⁴³ Ramet, *ibid*, p. 157.

⁴⁴ "Rebirth in Bosnia", *Time Magazine*, 19 December 1943.

⁴⁵ Tomasevich, *ibid*, p. 104

07 Mart 1945 günü “Demokrat Federal Yugoslavya” geçici hükümeti ilk defa Belgrad’ta toplanmıştır. Bu hükümette, YKP ve sürgündeki hükümet temsilcileri yer almış ve Tito geçici Başbakan olmuştur. Kasım 1945 tarihinde yapılan seçimlerde sandık başlarında silâhlı Partizanlar beklerken sadece bir türlü oy kullanılabilmiştir: YKP pusulası ve kör sandık pusulası. Elbette ki bu şartlarda YKP ezici çoğunlukla seçimi kazanacaktı. Başka türlü oy atanlara da sonra ağır hesaplar ödetilmiştir. Esasen, kralcılar çoklukla bu seçimi boykot etmişlerdir. Müttefikler de bu oyunu bilerek kabûl etmişlerdir.⁴⁶ Seçim zaferinden sonra Tito resmen Başbakan ve Dışişleri Bakanı olarak ilân edilmiş ve ülkenin adı Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Bu isim de daha sonra Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti şekline dönüştürülmüştür. 29 Kasım 1945 günü Kral Petar resmen tahtından indirilmiştir.

Yeni devletin kuruluşundan sonra, Partizan ordusu, Yugoslavya Halk Ordusu şeklinde klâsik bir yapıya çevrilirken, bunun içindeki bâzı unsurlar alınarak UDBA (Devlet Güvenlik Teşkilâtı) ve OZNA (Halk ve Ordu Güvenlik Teşkilâtı) kurulmuştur. Bunlar, daha sonraki zamanlarda her türlü muhalefeti canavarca yöntemlerle yok etmek için acımasızca çalışmışlardır.

Siyasî durumunu güçlendirmek isteyen Tito, 4 Haziran 1945 tarihinde Yugoslavya Piskoposlar Konferansı’nın başkanı Aloyziyo Stepinas (Aloysius Stepinac) ile görüştü ise de bir anlaşmaya varamamıştır. Üstelik, bundan bir süre sonra, Stepinas’ın başkanlığındaki Piskoposlar Konferansı Partizanlar’ın Eylül 1945 tarihinde işlemiş oldukları savaş suçlarını kınayan bir bildiri neşredince, Stepinas tutuklanıp 16 yıl hapse mahkûm edilmiştir. Buna bir cevap olarak da Vatikan, Tito’yu ve hükümet üyelerini aforoz etmiştir. Muhtemelen dış baskılar üzerine, Stepinas’ın cezası daha sonra ev hapsine çevrilmiştir.⁴⁷

1946 Anayasası ile milletler ilkesine göre kurulan Federatif Yugoslavya, altı cumhuriyet (Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Makedonya ve Karadağ) ve iki özerk bölgeden (1918’de Macaristan’dan alınan Voyvodina ve 1912-1913 Balkan Savaşı ile işgal edilen Kosova) oluşuyordu.⁴⁸ İkinci Yugoslavya, birçok bakımdan ilk Yugoslavya’dan

⁴⁶ Tomasevich, *ibid*, p. 121.

⁴⁷ Ramet, *ibid*, p. 158; Tomasevich, *ibid*, p. 157.

⁴⁸ Bkz. Aleksa Djilas, *The Contested Country: Yugoslav Unity and Communist Revolution, 1919-1953*,

farklı nitelikler arz etmekteydi. Siyasi açıdan sosyalist bir rejimin benimsendiği yeni Yugoslavya'da; Sırp, Hırvat ve Slovenler'in dışında kalanlara da devlet örgütlenmesi hakkı tanınmış, millî meseleler bu yolla aşılmaya çalışılmıştır. İkinci Yugoslavya, altı temel esas üzerine oturuyordu: sosyalist pazar iktisadı, özyönetim, federalizm, bağlantısız dış politika ve '1941 Kulübü'.⁴⁹

Savaştan sonraki ilk iki yılda, Tito'ya Moskova'ya çok bağlı bir lider gözüyle bakılmıştır. Aslında, bu dönemde muhaliflere çok zulüm edilmiş; bir çoğu hapsilere konmuş, mallarına el konulmuş veya kurşuna dizilmişlerdir. Ayrıca din kurumları kapatılmış, din adamları hapsilere konulmuş ve kişilerin elindeki özel mülkiyete ait topraklara zorla el konularak Halk Çiftlikleri kurulmuştur. Varlıklı kişilerin evlerine keyfi olarak girilip göze batan her türlü eşya ve gıda yağma edilmiştir.⁵⁰ Bu itibarla, böyle bir kanat haksız yere oluşmamış sayılmalıdır.

6. Tito'nun Dış Siyaseti

Savaştan sonra, Tito idaresi, yapılmış olan yardımları, desteği ve fedakârlıkları bir kenara iterek, Batılı müttefikleriyle ciddi çatışmalar yaşamıştır. Nitekim, İstria yarımadası, Zadar, Riyeka (Rijeka) ve Tıriyeste (Trieste) şehirleri yüzünden yaşanan çatışmalar neredeyse savaşa yol açmıştır. Hatta, en az dört tane ABD askerî uçağı Yugoslavya semaları üzerinde uçarken düşürülmüştür. Stalin, bu olayları kınayarak Müttefikleri tahrik etmemeye çalışmış, Tito'nun Yunanistan iç savaşında Komüstler'e verdiği desteğe de karşı çıkmıştır.

Tito, 2. Dünya Savaşı'nda Almanlar'a karşı savaşmış ve büyük itibar kazanmıştı. Böylece, Balkanlar'da faal bir rol oynamak imkânını elde etmiştir. Bu amaçla, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan ile işbirliği ve ittifak anlaşmaları yapılmıştır.⁵¹

Tito'nun Romanya ile Aralık 1947'de imzaladığı dostluk ve karşılıklı yardım antlaşması, İngiliz basınında "*Yugoslavya'nın komünist Başbakanı Mareşal Tito tarafından sevk ve idare edilen faaliyetteki son adımı teşkil*

Cambridge Mass, Harvard University Press, 1991, p. 167.

⁴⁹ Ülger, *age*, s. 53. 1941 kulübü, Partizan Hareketinin kuruluş dönemindeki adıydı. Bu grup içinde yer alanlar, 1945 sonrasında Tito tarafından kilit noktalara yerleştirildiler. Konu için bkz. J. Broz Tito, *Özyönetimli Sosyalizm*, Koza Yayınları, İstanbul, s. 197.

⁵⁰ Adil Zulfikarpaşic, *The Bosniak*, Hurst and Comp., London, 1998, pp. 79-81.

⁵¹ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl 2*, Küre Yayınları, 1999, s. 343; Fahir Armaoğlu, *age*, s. 450.

etmektedir.” şeklinde yer bulmuştu. Romanya’nın yanısıra, Bulgaristan ile de bir dirsek teması olmuştur. Güvenlik arayışı içinde olsa gerektir ki, Tito, savaştan kısa bir süre sonra, Atina hariç olmak üzere, bütün Balkan başkentlerini ziyaret etmiştir. Balkan devletleri arasındaki antlaşmalar ve işbirliğine yönelik olarak Bulgaristan Başbakanı Georgi Dimitrov’un şu sözleri ilgi çekicidir: *“Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya şimdi hep birer demokrat devlettirler ve omuz omuza yürüyerek, icabında silâh kullanarak emperyalist planları akamete uğratmaya hazırdırlar.”*⁵²

Bu sözlerin ardından, Yugoslavya ile Bulgaristan arasında 2 Ağustos ve 7 Kasım 1947 tarihlerinde imzalanan ikili antlaşmalar ile Yugoslav-Bulgar yakınlaşması sağlanmaya çalışılmıştır.⁵³

Türkiye ise, Balkanlar’daki bu gelişmelerden dolayı endişelenmekteydi. Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak’ın TBMM’de konuşması, bu bloklaşmaya ne şekilde bakıldığını göstermektedir:

*“Balkanların komünist devletleri arasındaki görüşmelerde umumi bakımdan Balkan siyasetleri, Yunan ahvali ve Yunanistan’ın yeni inkişafı karşısında tutulacak müşterek yolun gözden geçirilmesi muhtemeldir....İmzalanan muahedelerin mukaddemesinde, Alman tecavüzü ihtimali ileri sürülmekte ise de üçüncü maddede her türlü tecavüzler derpiş edilmektedir. Bu muahedenin, Türkiye ve Yunanistan’dan gelebilecek emperyalist tehlikeyi önleyeceği de ileri sürülmüştür....Balkanlar’da görülen bu zincirleme antlaşmaların hakiki sebebini bu devletlerin sınıksız bağlı olduklarını ilan ettikleri daha umumi bir siyasetin icaplarında aramak daha doğru olur.”*⁵⁴

Arnavutluk da Yugoslavya siyasetinin bir parçasıydı. Enver Hoca ile nerede ise bir federasyon oluşturulacaktı.

Bu sırada, Yunanistan’da iç savaş devam etmekteydi. Yunanistan, komünist bir idare altına girerse, Batı için tehlikeli bir durum ortaya çıkacaktı.⁵⁵ Bu yüzden, Batı Avrupa’nın güvenliğinin sağlanması için, ABD

⁵² BCA, 030.00.01, 101.625.3.

⁵³ *Ayın Tarihi*, 1953, Ağustos 1946, s. 72.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1947.

⁵⁵ Fransız basınının yorumuna göre, son dönemde Belgrad hükümeti kralcı-faşist Atina hükümetinin adeta kucağına itilmişti. Bir askeri heyet ve Tito’nun yakınlarından Mosha Pijade’nin başkanlığında bir “mebuslar” heyeti Atina’ya harp ittifakı hazırlamaya gitmişlerdi. Akdenizdeki “emperyalist tecavüz cephesinin” Yugoslav halkası böyle hazırlanıyordu. Aynı zamanda Tito, Ankara’ya adamlarını gön-

Yugoslavya'ya yardım etmeye başladı ve bu durum batı ülkeleri ile Yugoslavya arasında bir yakınlaşmayı ve ilişkilerin yumuşamasını sağlamıştır. Yugoslavya'da uygulanan idare, bir süreliğine Rusya ağırlıklı bir zihniyet taşımışsa da 1948 yılında ortaya çıkan anlaşmazlık, Tito'yu Batı ile sıkı işbirliğine sevk etmiştir. Batı dünyası, Stalin ile anlaşmazlığa düşen Tito'ya, krediler, teknik danışmanlık ve her türlü yardım vermekte âdeta yarışır olmuştur. Öyle ki, Doğu ve Batı ittifaklarından Yugoslavya'ya akıtılan paranın miktarı hâlâ bir muammadır.

Tito, 1948 yılında Moskova'nın iznini almaksızın farklı bir iktisadî gelişme tasarımı geliştirince, Moskova ile gerginlik yaşanmış ve kısa bir zaman içinde bağlar kopmuştur. Stalin, 4 Mayıs 1948 tarihli mektubunda Tito'yu ve YKP'ni kınayınca içeride ciddi bir bölünme ortaya çıkmıştır. Bu defa, Stalin'i destekleyenlere karşı takibat ve zulüm başlamıştır. Bu takibatta, binlerce eski Komünist, hapislerde işkence görmüş veya işkence ile ölmüşlerdir.⁵⁶

Stalin, bu gelişmeler üzerine, Kızıl Ordu ve Macar Ordusu birliklerini Yugoslavya'nın kuzey sınırı üzerine sevk ederken Tito'ya karşı da suikastlar düzenlettirmişir. Bunu üzerine, Tito da bir mektubunda “*Beni öldürmek için adam yollamaktan vazgeç. Biz şimdilik bunlardan beşini yakalamış bulunuyoruz. Eğer sen katil yollamayı durdurmaz isen, ben de birisini Moskova'ya gönderirim ve ikincisine de ihtiyacım kalmaz*” şeklinde sert bir ifade kullanmıştır.⁵⁷ Mesele bununla da kalmamış, Yugoslavya Komintern'den ihraç edilmiş ve bir çok Komünist ülke Yugoslavya ile olan ilişkilerini kesmiştir. Dahası, bâzı ülkelerde “Titocu” avı başlatılmıştır.

Tito'ya göre ise; “*Yugoslavya Moskova'nın peyki olmayı kabul etmeyerek Kominform'dan sıyrıldıktan sonra sosyal demokrat bir rejime doğru seyir takip etmektedir.*” Tito, Sovyetler Birliği'ni olduğu yerde kalmış fanatik bir devlet olmakla vasıflandırmış, Yugoslavya'nın ise sosyal şartlara intibak eden bir ülke olduğunu söylemiştir.⁵⁸

dererek “Yugoslavya ile Türkiye'nin arasını açacak hiç mesele yoktur.” diyordu. Bkz. *Humanité*, 30 Ağustos 1952.

⁵⁶ Melvyn P. Leffler, *The Cambridge History of the Cold War*, Cambridge University Press, 2009, p. 201; “Excommunicate's Interview”, *Time Magazine*, 21 October 1946.

⁵⁷ Nolan Cathal, *The Greenwood Encyclopedia of International Relation*, S-Z. Greenwood Press, 2002, p. 1668.

⁵⁸ *BCA*, 030.00.01, 111.703.3/8.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Yugoslavya, Kominform'dan ayrılmasının ardından yeni tasarılar oluşturmaya yönelmiş; Rusya ve diğer Doğu Avrupa sosyalist ülkelerinin tersine, yeni ve çok farklı uygulamalar geliştirmiştir. Sonuç olarak, Kominform'daki ülkelerin ambargosu üzerine, Marshal yardımından 500 milyon dolar yardım alabilmiştir.⁵⁹ Diğer taraftan da, kutuplaşan Dünya'ya üçüncü bir yolun bulunduğunu göstermek amacıyla, Bağlantısızlar Hareketi'nin kurucularından olmuştur.

Üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da, ABD'nin Yugoslavya'ya doğru yönelişinin bir nedeni de İngiliz-Amerikan rekabeti olsa gerektir. 1952 yılında, hem Amerika Savunma Bakanı Fırenk İyes (Frank Eace), hem de İngiliz Dışişleri Bakanı İdın (Eden) Belgrad'ı ziyaret etmişlerdi.⁶⁰ Fransız basınında, bu ziyaretlere yönelik şu yorum yer almıştır; *“Bütün bu üst üste misafirliklerle Belgrad bir entrika yuvası, bir fesat yatağı olmuştur; dahili güçlüklerden nefes alamayan Tito, emperyalist devlet ajanlarının itimadını kazanmak için her şeyi yapmaya hazırdır.”*⁶¹

Anlaşılan o ki, İngiltere, Yugoslavya'nın Yunanistan, Türkiye ve Avusturya ile olan dostane ilişkilerinde de etkili rol oynamıştır. İngiliz Dışişleri Bakanı İdın (Eden), Eylül 1952'de, hem Yugoslavya'ya, hem de Avusturya'ya ziyarette bulunarak Balkanlar'da İngiliz varlığını canlı tutmaya çalışmıştır. Eden'in Belgrad'a gidişi, Yugoslavya, Türkiye ve Yunanistan'ın birbirleri arasındaki ilişkilerin canlanmaya başladığı döneme tesadüf etmektedir. Gerek Atina'da, gerekse Ankara'da tam heyet halinde müzakereler yapılması plânlanmıştı. Kısmen dahilî olmak üzere, bir takım sebepler nedeniyle, Yugoslavya henüz Türk ve Yunan komşularıyla ittifaklara girişecek durumda değildi. Ancak, İngiltere'ye göre; doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Güney Doğu Avrupa'daki Batı müdafaa plânları ile bir bağ husule getirecek olan Balkan müdafasının müşterek plânlarını çizmek herhangi bir resmî pakt imzalamaktan çok daha önemliydi. Bu sırada, Türk-Yunan birlikleri, Nato'nun Güney Doğu Avrupa (Balkan) bölgesinde, bir bütün hâline getirilmişlerdi. Ancak, Yugoslavya'nın işbirliği olmadıkça, bir Balkan Nato Komutanlığı, stratejik bakımından tam olgunlaşmış sayılmayacaktı.⁶² İngiliz basınına göre, Eden'in bu ziyareti sembolik mahiyetteydi: *“Tito'nun Stalin'le araları açıldıktan sonra, Rusya'nın Yugoslavya'ya'yı tehdidi ile başlayan ittifak, bugün hakiki bir menfaat birliğine ve dostluğa kalbolmuştur...Gerçi Tito Yugoslavyası, Stalin usulüne uymak-*

⁵⁹ İrfan ülger, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 62.

⁶⁰ *BCA*, 030.001.00, 102.636.5/2.

⁶¹ *Humanité*, 30 Ağustos 1952.

⁶² *BCA*, 030.00.01, 102.636.7/2.

la beraber, hâlâ Komünisttir. Fakat Mr. Eden, muhafazakâr hükümetin mümtaz bir temsilcisi olarak Belgrad'a gitmektedir. Gerek İngiliz, gerekse Yugoslav hükümetleri bu ziyaret hakkında realist davranmaktadırlar. İdeoloji farkının bu mevzuda yeri olmayacaktır."⁶³

26 Haziran 1950 tarihinde, Milovan Cilas tarafında hazırlanmış olan "Özyönetim" kanunu Millî Meclis'te kabûl edilmekle yeni bir dönem başlamıştır. Buna göre, işçiler çalıştıkları yerlerin yönetimine katılacaklar, kârdan pay alacaklar ve küçük işletmeler özel kişilere ait olabilecek idi. 13 Ocak 1953 tarihinde kabûl edilen bir kanuna ile, özyönetim Yugoslavaya'daki siyasî düzenin temeli olarak kabûl edilmiştir.⁶⁴

Stalin'in 1953 yılında ölümü üzerine SSCB ile olan ilişkiler düzelmeğe başlamıştır. Ancak Tito, Batı-Doğu arasında taraf tutmaktansa, "Bağlantısızlar Konferansı"nı kurmayı tercih etmiş ve bu yolda Dünya siyaset sahnesinde ün ve etki kazanmıştır.⁶⁵ Nasır, Nehru, Sukarno ve Enkruma (Nkrumah) bu harekete candan destek veren siyasîlerden olmuşlar ve Tito'yu Eylül 1961 tarihinde "*Bağlantısızlar Hareketi'in Genel Sekrateri*" olarak seçmişlerdir.

Tito, tarafsızlık siyasetini güderken bir çok ülkeyi ziyaret etmiş ve başkanları ile dostluk kurmuştur. Bu arada, İngiltere, ABD, Almanya, Fransa, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkeleri de ziyaret etmiş ve iktisadî ve ilmî işbirliğini kurmuştur.⁶⁶

Tito, Yugoslavya vatandaşlarının yurt dışına seyahatlerine izin verirken, başka ülke vatandaşlarının Yugoslavya'da serbestçe seyahat etmelerine de izin vermiştir. Bu sayede bir çok kişi Yugoslavya dışında iş bula bilmiş ve evlerine önemli miktarda para göndermişlerdir.

7. Balkan İttifakı'nda Yugoslavya ve Türkiye

Tito, Balkanlar'da Yugoslavya'nı önderliğinde bir federasyon kurmak istiyordu ve bunun için bölge devletleriyle ittifak antlaşmaları yapmıştı. Sovyetler ise, böyle bir federasyona taraftar olmadığını söylemiştir. Sovyetler, Tito'nun böylesi bir federasyonun başına geçip Komünist Dünya'nın bağımsız ve bir numaralı önderi hâline gelmesini istememekteydi.⁶⁷

⁶³ *Time and Tide*, 6.09.1952; Stephen Tierney, *Accommodating National Identity: New Approaches in International and Domestic Law*, Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 17.

⁶⁴ "The Silent Voice", *Time Magazine*, 21 October 1946.

⁶⁵ Peter Willetts, *The non-aligned movement: the origins of a Third World alliance*, 1978, p. xiv

⁶⁶ Stephen Tierney, *Accommodating National Identity: New Approaches in International and Domestic Law*, Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 17.

⁶⁷ Fahir Armaoğlu, *age*, s. 435.

II. Dünya Savaşı süresince Sovyetler Birliği'nin Yugoslav devrimini veto etmesi, Yugoslavya'yı paylaşma pazarlıkları yapması ve özellikle Yugoslav Kızıldorusu'nun ülkeyi kendi gücüyle işgalden kurtarması gibi hâdiseler YKP ile Sovyet Birliği arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştu. Stalin'in, Tito'nun girişimiyle kurulacak olan Balkan Federasyonu tasarımına karşı çıkması ve Tito'nun Yugoslavya'yı Sovyetler Birliği'nin uydu devleti hâline getirmek isteğinde olmaması, bu ilişkilerin daha da gerginleşmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak, Yugoslavya 1948'de Kominform'den çıkarılmıştır.⁶⁸

Tito, Sermayeci Batı ile SSCB odaklı sosyalist sistem arasındaki Soğuk Savaş'ın sürmesini istemekteydi. Nükleer dengenin, Sermayeci Batı ile SSCB Bölüğü arasındaki çatışmayı durağan hâle getirmesi Yugoslavya açısından güvence kaynağı idi. Bu durumda, Yugoslavya milletlerarası siyasetteki bağımsız konumunu netleştirip 'bağımsızlığı' milletlerarası bir siyasi iddiaya dönüştürmeye yöneldi.⁶⁹ 1953 yılında Devlet Başkanı seçilen ve Stalinle çatıştığı dönemi kazasız atlatmayı başaran Tito, Sovyetler Birliği başta olmak üzere, Türkiye vs. bütün ülkelerle münasebetlerini hızla geliştirmeye koyuldu.

Özellikle, 1952 yılında iki ülke arasında ticaretin geliştirilmesi amacıyla başlatılan görüşmeler Türkiye ile Yugoslavya'nın yakınlaşma adımları olarak dikkati çekti. Yapılan uzun temasların ardından 26 Şubat 1953 tarihinde "Ticaret ve Ödeme Antlaşması",⁷⁰ "Ticaret ve Seyrisefain Sözleşmesi"⁷¹ ve buğday satışını düzenleyen bir protokol⁷² imzalandı. Bu antlaşmalar sayesinde Türkiye, Yugoslavya'dan kereste, kâğıt, pamuk ipliği, çimento, cam, alüminyum, çinko, kurşun ithal ederken; Yugoslavya'ya büyük miktarda buğday, pamuk, yağlı tohumlar, manganez ve hurda demir ihraç edecekti. İki ülke arasındaki ticareti düzenleyen ve uygulanacak ithalât ve ihracat esaslarını belirleyen bu antlaşmaların, iktisadî katkısıyla birlikte siyasî ilişkilere de olumlu bir etkisi oldu. Nitekim Yugoslavya Ticaret Heyeti Başkanı Sıtane Pavliç (Stane Pavlič)'in "*şüphesiz ki, bu anlaşmalar son defa imzalanmış olan üçlü dostluk ve işbirliği antlaşma-*

⁶⁸ Nenad Dimitrijević, *Slučaj Jugoslavije, Socijalizam, Nacionalizam, Posledice*, Beograd, Standardt, 2001, str. 317.

⁶⁹ Janko Pleterski, Dr. Danilo Kecić and Dr. Miroljub Vasić, *Istorija Saveza komunista Jugoslavije*, Narodna knjiga, Beograd 1985, str. 391.

⁷⁰ *Düster*, 3. Tertip, Cilt 34, s. 1626-1646.

⁷¹ *Düster*, 3. Tertip, Cilt 35, s. 1754-1758.

⁷² *Düster*, 3. Tertip, Cilt 34, s. 1647-1650.

sıyla kendini göstermiş bulunan karşılıklı yakınlaşmanın bir neticesidir."⁷³ şeklindeki sözleri, bu noktaya vurgu yapıyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya atılan ve kabûl edilemez Sovyet istekleri, Türkiye'yi fazlasıyla rahatsız ediyordu. Ayrıca, SSCB'nin Bulgaristan aracılığıyla Türkiye üzerinde oynamaya çalıştığı baskı çok kaygı verici idi. Bu yüzden, Yunanistan ile zaten sıkı bir işbirliği içerisinde olan Türkiye Balkanlar'da SSCB'yi tehdit olarak algılayan diğer bir devlet olan Yugoslavya ile yakınlaşma anlaşılabilir bir siyasettir.

Balkan İttifakı'nın şekillenişine uzanan dönemde, Türkiye ile Yugoslavya arasındaki en üst düzeyde gerçekleşen ziyaretler, ülkeler arasında inşa edilmekte olan dostluk ve barış yaklaşımının pekişmesinde rol oynamıştır. Bu bağlamda, Yugoslavya Federe Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Tito, 1954 yılının başlarında Ankara'yı ve aynı yılın sonbaharında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar da Yugoslavya'daki Cumhuriyetleri ziyaret etmiştir.⁷⁴ Yine, 1953 yılında Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün ve Başbakan Andan Menderes, Yugoslavya'ya resmi ziyarette bulunmuşlardır. Ayrıca, son olarak İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay da Belgrad Belediye Başkanı'nın dâveti üzerine Belgrad'ı ziyaret etmiştir.⁷⁵

İlk olarak, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yugoslavya'ya ziyaretinde, iki lider 'karşılıklı olarak ve doğrudan doğruya mektuplaşma suretiyle' iki ülkeyi ilgilendiren meselelerde görüş bildirme konusunda anlaşmışlardır. Ardından Mareşal Tito, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a bir mektup göndererek, Akdeniz'de beliren durumu ve Balkan İttifakı Anlaşması'nın yararına olacak olan şu meseleler hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir:⁷⁶

- Yunanistan kral ve kraliçesinin davetlisi olarak Korfu Adası'na yaptığı ziyareti; Yunan hükümet Reisi Karamanlis ile görüşmeleri,
- Yunanistan ve Türkiye arasındaki Kıbrıs meselesi,
- Sovyet Rusya ile Yugoslavya arasındaki ilişki,
- Sovyet Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkiler,
- Bled Antlaşması,
- Türkiye-Yugoslavya ilişkileri,

⁷³ *Cumhuriyet*, Sayı no: 10274, 7 Mart 1953, s. 7.

⁷⁴ *BCA*, 030.01.00/41.244.9.

⁷⁵ Bkz. Ayrıntılı seyahat raporu için, *BCA*, 030.00/01.111.703.3.

⁷⁶ *BCA*, 030.01.00/41.244.9.

Balkan İttifakı, 1950’li yılların ilk yarısında ve Soğuk Savaş şartlarını dikkate alarak, Türkiye’nin Balkan yarımadasına dönük ittifak stratejisinin yeniden üretilmesi şeklinde düşünülebilir. Dikkati çekebilecek bir husus, Balkan İttifakı içerisindeki üyelerinin tamamıyla uzlaşmaya varmamış olmasıdır. Bu konular; Kıbrıs meselesi sebebiyle Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginlik, SSCB’nin Stalin’in ölümünden sonraki devrede Yugoslavya ile olan ilişkilerini iyileştirmesi ve Tito’nun tarafsızlık siyasetine yönelmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, Balkan İttifakı konusunda, Adnan Menderes ve Josip Broz Tito arasında görüş farklılıkları da mevcuttur.

İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, Belgrad, Üsküp ve Zagreb Halk Kurulları’nın dâveti üzerine gittiği Yugoslavya hakkında bir rapor düzenleyerek dönemin başbakanına sunmuştur. Bu raporda ilgi çeken noktalar şunlardır:

1-Üsküp Belediye Başkanı, Türkiye’nin devlet adamlarının ziyaretleri vesilesi ile yaptığı konuşmasında: “*Türk-Yugoslav dostluğunu hissetmekteyiz. Bu dostluğumuz Türk devlet adamları ile Mareşal Tito’nun eseri- dir. Kurutuluş savaşında Yugoslav milletleri tarihte ilk defa olarak kendi hükümetlerini kurdular. İdareimiz demokrasi esaslarına göre kurulmuştur. Makedonya Cumhuriyeti bugün böyle esaslara dayanarak sosyalist hükümetini kurmuş bulunuyor.*”⁷⁷ diyerek, Makedonya’daki millî azınlıkların serbest yaşadıklarını ve Makedonya halkının yekvücut olarak Mareşal Tito’ya bağlı olduğunu ifade ederek, Tito idaresinden duydukları memnuniyeti dile getirmiştir.

2-Tito’nun Moskova’ya karşı değişen siyaset yaklaşımının etkilerini Üsküp Belediye Başkanı’nın konuşmasında da hissedilmiştir: “*Kurtuluş savaşımızda iki milyon kayıp verdik. Moskova’ya karşı durmakla diğer milletlere yardım ediyoruz. Bugün Türkiye ve Yugoslavya aynı düşmanla karşı karşıyadır. Ayrıca tarihi ve kültürel bağlar da bizleri bağlamaktadır.*”⁷⁸

3-Mareşal Tito ile olan görüşmede ise, Tito İstanbul’da dört ay kaldığını ve Atatürk’ün muvaffakiyetli ve verimli çalışmalarını takdirle karşıladığını, diğer taraftan ise Yugoslavya’daki rejimin insanlara faydalı olmak yolunu takip ettiğini; Sovyetlerde ise tamamıyla aksinin ve emparyalist bir

⁷⁷ BCA, 030.00.01, 111.703.3/2.

⁷⁸ BCA, 030.00.01, 111.703.3/2.

zihniyetin hakim olduğunu ifade ederek, Sovyetler ile olan fikrî anlaşmazlığa bir kez daha dikkat çekilmiştir.⁷⁹

4-Bu seyahat izlenimleriyle Yugoslavyanın iktisadî durumu hakkında da bilgi verilmiştir. Yugoslavya’da endüstri sahasında takip edilen başarılı gelişmeler Türk yetkililer anlatılmış ve Yugoslavya’da bine yakın fabrikanın yapılmış olduğu ifade edildikten sonra, yaşanan kuraklık sebebiyle ülkenin zarar görmüş olduğu anlatılmıştır.⁸⁰ Diğer taraftan da 1947 yılında kurulan Jablanica (Yablanisa) elektrik santralının Yugoslavya’nın büyük bir kalkınma hamlesi içinde olduğunu gösterdiği konusunda kanaat belirtilmiştir. Ayrıca, Yugoslavya’da tarihi eserlere ayrı bir önem verildiği ve bunların dikkatle muhafaza edildiği kaydedilmiştir.⁸¹

Yugoslavya Devlet Başkanı Tito, 20 Ağustos 1952 tarihli “*Her iki memleket arasındaki münasebetlerin iyi bir surette gelişmesi bilhassa dünya vaziyetinin aldığı duruma tâbi olmuştur. Filhakika, bu gelişmede, her iki memleketin istikballerinin emniyetini tazammun eden müşterek menfaatlerin büyük yeri olmuştur.*” şeklindeki demeci, Türkiye ile Yugoslavya’nın yakınlaşmasında milletlerarası alandaki değişmelerin etkisini ortaya koymasından dikkat çekici olmuştur.⁸²

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye, iki kutuplu bir siyasi sistemin içinde yer almış, siyasi, iktisadi ve güvenlik stratejilerini bu sistemdeki yerine göre belirlemiştir. Türkiye Balkan Devletleri ile olan ilişkilerini de içinde bulunduğu Dünya çapındaki ve bölgesel gelişmeler çerçevesinde düzenlemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa devletleri iktisadî, siyasî ve stratejik açılardan uyumlu bir davranış içine girerek bir blok oluşturmuş ve aynı bütünlük içinde “Batı” olarak değerlendirilen bir siyaset uygulamıştır. Denilebilir ki, ABD, Truman (Truman) Görüşü ve Marşıl (Marshall) Plânı ile Türkiye’yi yardım çemberi içine almış, bundan sonra Türkiye’nin dış siyaseti ABD ile başlayan yakınlaşmanın paralelinde şekillenmiştir; Kore’ye asker gönderme kararının da etkisiyle NATO üyeliğine kabul edilen Türkiye, artık bütünüyle Batı yörüngesinde bir dış siyaset izlemeye başlamıştır.⁸³

⁷⁹ BCA, 030.00.01, 111.703.3/3.

⁸⁰ BCA, 030.00.01, 111.703.3

⁸¹ BCA, 030.00.01, 111.703.3/7

⁸² Bkz. *Cumhuriyet*, 21 Ağustos 1952, s. 6.

⁸³ Mehmet Gönlübol ve Haluk Ülman, *agm*, s. 291.

Türkiye iki bloklu Dünya düzeni içinde tercihini Batı yönünde kullanmış ve Batı ile hemen her düzeyde ittifaklar kurmuştur. Ayrıca, Sovyetler'in Boğazlar'da üs ve toprak taleplerine tek başına karşı koymaya gücü olmayan Türkiye bu sorunu, Amerika Birleşik Devletleri ile girdiği yakın işbirliği ve ittifakla aşma yoluna gitmiştir. Türkiye'nin Batı'ya yönelmesinin sebeplerinden en önemlisi, Sovyet tehdididir.

Öte yandan, Tito'nun, 1950'li yılların başında Sovyet devlet adamları ile yaptığı görüşmelerde, Türkiye-Sovyetler Birliği ile olan ilişkiler konusunu da gündemine aldığını, hatta iki ülke arasında arabulucu rolü üstlendiğini söylenebilir. Sovyet Rusya ile Türkiye arasında elçilik görevini üstlenen Tito, Sovyet Rusya'nın Türkiye ile olan siyasî ilişkilerini, 'ıslah' hususunda istekli olduğunu ifade etmiştir. Farklı sistemlere sahip devletlerin birlikte yaşama ilkesinden hareketle ve birbirlerinin içişlerine karışmaksızın, iyi ilişkiler geliştirmek ve işbirliği yapmak gerekliliğini de Tito şu sözleriyle vurgulamıştır.

*"Memleketleriniz arasındaki münasebetlerle ilgili olarak herhangi bir harekette bulunmaya Sovyet zimamdarları tarafından mezun kılınmış değilim. Ancak, müsaade buyurursanız bir telinde bulunacağım. Batı devletleri ile münasebatınıza halel gelmeyecek nisbette şimdiki Sovyet zimamdarlarının iyi niyetine hüsnü mukabelede bulunmanızda, diğer bir tabir ile, münasebatınızın ıslahına doğru gidilmesinde faide mülahaza ediyorum. Bunun dünya sulhunun istikrarına büyük nisbette hadim olacağına ve silahlı çatışma tehlikelerini ve gerginlik unsurlarını azaltacağına inanıyorum."*⁸⁴

Türkiye-Yunanistan ilişkileri özellikle 1952 yılında olumlu bir ivme yakaladı. Bu çerçevede Yunanistan Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sofokles Venizelos 29 Ocak 1952 tarihinde Türkiye'ye geldi.⁸⁵ Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Venizelos'un ziyareti ile ilgili olarak verdiği nutukta *"hür dünyayı tehdit eden tehlikeye karşı sağlam bir kale kurmak hususunda Türk-Yunan işbirliği şüphesiz, pek verimli olacaktır."*⁸⁶ diyerek Türk-Yunan ilişkilerinin iki ülkenin ve Avrupa'nın güvenliği açısından değerini vurgulamıştır. Yayınlanan resmi bildiriden de anlaşıldığına göre

⁸⁴ BCA, 030.00.01, 1.244.9/3-4.

⁸⁵ Cumhuriyet, Sayı no: 9877, 30 Ocak 1952, s. 1.

⁸⁶ Cumhuriyet, Sayı no: 9878, 31 Ocak 1952, s. 5.

görüşmelerde, Türkiye ve Yunanistan'ın yakın işbirliğinin geliştirilmesi ve aralarındaki sorunların incelenmesi amacıyla bir Karma Komisyon kurulması kararlaştırıldı.⁸⁷

Türk ve Yunan temsilcilerinin yaptıkları toplantılardaki dikkat çekici bir gelişme de bu toplantılardan birine Yugoslavya Sefiri'nin de katılması olmuştur. Bu gelişme, İngiltere ve İtalya basınında da yankı bulmuştur. Üç devletin Balkanlar ve Kuzeybatı Akdeniz'in savunmasını göz önünde tutan bir askerî ittifakın esaslarını oluşturdukları yönünde haberler yayımlandı.⁸⁸

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında oluşturulacak işbirliği ABD'nin SSCB'yi çevreleme siyasetinin bir uzantısı olacak ve NATO'nun Balkanlar'daki boşluğunun doldurulmasını sağlayacaktı.⁸⁹

1952 yılının ortalarından itibaren artık bir Balkan İttifakı'nın imzalanması için şartların yavaş yavaş olgunlaştığı görülmekteydi. Nitekim Tito: *"her iki memleket arasındaki münasebet bugün artık öyle bir dereceye vassıl olmuştur ki, tahmin ediyorum Türkiye ile Yugoslavya arasında, bundan sonra sadece iktisadi ve siyasi değil, askeri mevzulara müteallik bazı tedbirlerin de alınması lazım gelecektir."*⁹⁰ şeklinde açıklamada bulunarak, iki ülke arasındaki işbirliğinin gelecekte daha geniş açılımlara yürüyeceğini vurguluyordu.

Bu çerçevede Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü 20 Ocak 1953 tarihinde Yugoslavya'ya gitti.⁹¹ Balkan İttifakı'nın kurulması sürecinde atılan adımların en önemlilerinden biri olan bu ziyaret neticesinde Yugoslavya'nın üçlü bir ittifak imzalamayı kabûl ettiğinin işaretleri ortaya çıkmıştır.⁹²

Nitekim, yayımlanan resmî bildiriye; *"Sulh ve emniyetin korunması sadedinde iki memleketin müstakbel işbirliğinin şekil ve istikametine sarıh bir mahiyet verilmesi lüzumu hususunda tam bir görüş birliği teessüs etmiştir."*⁹³ şeklinde belirtilmesi, Türkiye ve Yugoslavya'nın yazılı bir antlaşma yapılması konusunda uzlaştıklarının kanıtıydı. Yine Tito'nun; *"Biz şimdîye kadar resmi antlaşmaların milletlerimizin hayati menfaatlerinden*

⁸⁷ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 128.26.14, Dosya: 76-2208, Karar No: 3/14743, Tarih: 8.4.1952.

⁸⁸ Cumhuriyet, Sayı no: 9881, 3 Şubat 1952, s. 1.

⁸⁹ "Yugoslavya'nın Siyasi Durumu," Cumhuriyet, Sayı no: 10083, 25 Ağustos 1952, s. 1.

⁹⁰ Cumhuriyet, Sayı no: 10079, 21 Ağustos 1952, s. 6.

⁹¹ Cumhuriyet, Sayı no: 10229, 21 Ocak 1953, s. 1.

⁹² Sander, age, s. 97.

⁹³ Ayın Tarihi, Sayı : 230, (Ocak 1953), s. 113.

doğan hakiki bir işbirliği kadar mühim olmadıklarını her zaman beyan etmiş bulunuyoruz. Hayati menfaatlerimizi ve bunların maruz bulunduğu tehlikeleri müdrük olduğumuz içindir ki, işbirliğimiz hakiki ihtiyaçlara uygun olarak bugünkü milletlerarası durumla hemahenk ve memleketlerimizin kendilerine has telakkilerine muvafık bir şekilde gelişmektedir.” şeklindeki demeci ve buna karşılık Köprülü’nün demecindeki şu sözleri iki ülke arasındaki bu uzlaşımın açıkça dile getirilmesi idi:

“Üç memleket arasındaki işbirliği mühim bir bağ teşkil edecektir. Şekillerin kıymeti haiz olduğu aşikârdır. Fakat her şeyden daha mühim olanı hakikatlerden mülhem bir hal çaresine varmak iradesiyle anlayış havası içinde, realist bir şekilde ve tamamıyla müşahhas olarak aynı gayeyi ilgilendiren büyük bir eser için anlaşma ve bunun maddi hüviyetidir. Burada karşılaştığım geniş görüşlülük, müşterek zaviyeden mütala ettiğimiz esas meselelerin bizi durumun icaplarına olduğu kadar mevcut imkânlara uyacak bir şekle ulaştıracağına beni ikna etti.”⁹⁴

Sonuçta, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü’nün Yugoslavya ziyareti, yeni bir Balkan İttifakı’nın temelini teşkil edecek resmi teşebbüslerin ilki olarak dikkati çekti.

Köprülü’nün Belgrad ve Atina’daki müzakereleri, Türkiye-Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir üçlü konferans tertip edilmesi konusundaki gayreti İngiliz basınında da yankı bulmuş ve Tito’nun, İngiltere’ye yapacağı ziyareti daha anlamlı kıldığı yorumu yapılmıştır. Çünkü, Yugoslavya ile İtalya arasındaki Trieste meselesindeki zıdlık Doğu Akdeniz’in güvenliğini ciddi olarak tehlikeye sokmaktaydı. İngiltere, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye arasındaki işbirliğine İtalya’nın da katılmasını arzu etmekteydi. Bu meseleyi görüşmek üzere Tito ile Eden bir araya gelecekti. Ne var ki, NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan ile Yugoslavya arasında işbirliğini bakî kılacak anlaşmaların yapılmasında Yugoslavya’nın NATO üyesi olmaması bir mesele olarak ortaya çıkmaktaydı. İngiltere’ye göre; *“Resmi bir anlaşma imzalamaksızın da çok mühim ve faydeli bir işbirliği yapmak mümkündür. Gayri resmi de olsa, yakın bir anlayış havası, çok kuvvetli manevi tesirler icra edecektir. Bu ise, Rusya’nın, maneviyatı yıkmak teşebbüsünü en kuvvetli silah olarak kullandığı bir dünyada, ihmal edilmeyecek bir değer ve ehemmiyettir.”*⁹⁵

⁹⁴ *Cumhuriyet*, Sayı no: 10231, (23 Ocak 1953), s. 7; *Ayın Tarihi*, Sayı: 230, (Ocak 1953), s. 110.

⁹⁵ *Spectator (Londra)*, 30 Ocak 1953; *BCA*, 030.00.01, 103.641.10, 17.2.1953.

Nihayetinde, “Türkiye Cumhuriyet ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması”⁹⁶ olarak adlandırılan Balkan İttifakı, 28 Şubat 1953’te Ankara’da imzalandı. Yugoslavya saldırıya uğradığında Türkiye ve Yunanistan yardıma koşacak, NATO da işe karışarak gerekli desteği verecekti. Ayrıca, dışişleri bakanlarından oluşan bir kurul kurulacaktı.⁹⁷ Böylece, Yugoslavya dolaylı olarak da olsa NATO ittifak sistemine bağlanıyordu. Bu anlaşmanın ana maddeleri şöyle idi:

- Ortak çıkarları ilgilendiren sorunlarda danışma ve dışişleri bakanlarının yılda en az bir kere toplanılması,
- Güvenliklerini ilgilendiren sorunları birlikte incelemek ve üç genel kurmay arasında işbirliğini devam ettirmek,
- Ekonomik, teknik ve kültürel alanlarda işbirliği yapmak,
- Aralarında çıkacak sorunları barışçı yollarla çözmek, üyelerden herhangi yönelmiş ittifaklara girmekten ve bu Anlaşmanın hükümlerine aykırı düşecek anlaşmalar yapmaktan kaçınmak (5, 6 ve 7. maddeler).⁹⁸

Bu antlaşmayla birlikte, Türkiye-Yugoslavya ilişkileri milletlerarası gelişmelerin ekseninde bir görüntü kazandı. Bu tarihten itibaren, Yugoslavya’daki Türk mallarının tasfiyesi meselesi bir kenara bırakılırsa, iki ülke arasındaki ilişkileri yönlendiren temel etken Balkan İttifakı olmuştur denilebilir.

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında kurulan Balkan İttifakı, Balkanlar’da kısa süreli bir birlikteliğin kapısını aralamıştır. Dostluk Anlaşmasının imzalanmasıyla birlikte Türkiye-Yugoslavya ilişkileri daha samimi bir yapıya büründü. İki ülke arasında 16 Nisan 1953 tarihinde hava ulaştırmalarını düzenleyen bir antlaşmanın imzalanmasının ardından, 13 Nisan 1954 tarihinde Yugoslavya Devlet Başkanı Mareşal Tito Ankara’yı ziyaret etti.⁹⁹ Bu ziyaret çerçevesinde yapılan görüşmelerde Türkiye-Yugoslavya ilişkilerinin samimiliği teyit edilmekle birlikte temasların ana konusunu 28 Şubat 1953 tarihinde imzalanan Ankara İttifakı’nın geliştirilmesi oluşturdu.¹⁰⁰

⁹⁶ *Düstur*, 3. Tertip, Cilt 34, s. 1347-1350; İsmail Soysal, *Türkiye’nin Uluslararası Siyasal Bağlıları (1945-1990)*, Cilt 2., TTK, Ankara, 1991, s. 475-477.

⁹⁷ *Zafer*, 13 Ağustos 1954, Uçarol, *age*, s. 587.

⁹⁸ *Zafer*, 8 Kasım 1953.

⁹⁹ *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1954, s. 1.

¹⁰⁰ *Cumhuriyet*, Sayı no: 10675, 17 Nisan 1954, s. 1.

Türkiye-Yunanistan ve Yugoslavya arasında yapılan temasların ardından, 9 Ağustos 1954 tarihinde Bled’de Balkan İttifakı imzalandı.¹⁰¹ 1953 yılında Ankara’da imzalanan ittifak ile taraflar, savunma tedbirleri de dâhil olmak üzere güvenliklerini ilgilendiren meseleleri aralarında görüşeceklerini kararlaştırmakla birlikte, tarafların birbirlerine yardım edecekleri yönünde sağlam bir taahhüt yoktu. Ancak 1954 Bled Antlaşması bir yardım anlaşması olup tarafların birbirine hangi koşullar altında yardım edecekleri antlaşmanın 2. maddesinde ifade edilmiştir. Türkiye’nin ve Yunanistan’ın aynı zamanda NATO üyesi olması, Bled Antlaşması yoluyla güvenliği sağlanmış olan Yugoslavya’yı da dolaylı bir biçimde NATO’ya yaklaştırmaktaydı.¹⁰²

Balkan İttifakı’nın yarattığı olumlu atmosfer içinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1 Eylül 1954 tarihinde Yugoslavya’yı ziyaret etti.¹⁰³ Bu ziyaret de Tito’nun Nisan ayında Türkiye’ye yaptığı ziyaretin gölgesinde gelişti. Türk-Yugoslav dostluğunu vurgulayan konuşmalar yapıldı ve iki ülke arasındaki samimi ilişkiler teyit edildi. Bunun yanında görüşmelerin ana konusunu Balkan İttifakı ve bu ittifakın geliştirilmesi düşüncesi oluşturdu.

Tito’nun; *“Balkan İttifakı karşılıklı münasebetlerimizde yeni bir devir açmaktadır(...) Yugoslav Federatif Halk Cumhuriyeti milletleri ve hükümeti, Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı ile her gün daha sağlam ittifak münasebetlerinin tahakkuku yolunda sarfedilen fasılasız gayretleri harici siyasetlerinin esas unsuru ve devamlı menfaati, aynı zamanda karşılıklı saygı ve iç meselelere âdemi müdahale prensiplerine dayanan sağlam ve kuvvetli bir camianın kurulması yolunda da bir vasıta telakki etmektedirler.”*¹⁰⁴ sözlerine karşılık Celal Bayar’ın Türk-Yugoslav dostluğu ve Balkan İttifakı’nın önemine dair şunları ifade etti:

“Ben Yugoslav-Türk işbirliğini, gayet münbit bir toprağa atılmış tohuma benzetiyorum. Bu toprak, asırların yoğurduğu, menfaat ve kader birliği ile hiçbir ihtilaflı meselenin bulandırma-

¹⁰¹ *Düster*, 3. Tertip, C.36, s. 287-290. Yugoslavya’nın Bled şehrinde 9 Ağustos 1954’te imzalanan “İttifak, Siyasi İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması” 14 maddelik klasik bir askeri ittifaktır. Hükümleri şu şekilde özetlenebilir. İttifak üç devletin de Birleşmiş Milletlere (BM), Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’ya karşı yükümlerini kabul etmekte; üyelerden birine yapılacak saldırının hepsine karşı yapılmış olduğu, silahlı kuvvetlerin de kullanılması dâhil olmak üzere, tek tek ya da toplu olarak saldırıya uğrayan tarafa yardım edileceği belirtilmektedir. Bunun yanında üç ülkenin dışişleri bakanlarından meydana gelen Daimi Konsey kurulacaktır. Yirmi senelik bir devre için akdedilen bu antlaşmanın akid taraflarca kendi anayasa kaidelerine göre tasdik edilerek yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştı.

¹⁰² *Ayın Tarihi*, 1953, s. 91.

¹⁰³ *Ayın Tarihi*, 1954, s. 249-257.

¹⁰⁴ *Ayın Tarihi*, Sayı: 250, (Eylül 1954), s. 93-94.

dığı karşılıklı sevgi ve hürmetin feyizlendirdiği dostluk toprağıdır. Bu toprakta biten tohumun her sahada zengin dal budak salacağı, bol meyve vereceği muhakkaktır. Nitekim bu böyle olmaya da başlamıştır. Bu güzel dostluğa müşterek komşu ve dostumuz Yunanistan'ın da işbirliğinin ilavesiyle doğan Bled İttifakı(...) hayati ve devamlı ihtiyaçların neticesi olarak üç devlet arasında süratle olgunlaşan fiili bir ittifak vaziyetinin hukuki ifadesi şeklinde ortaya çıkmıştır.”¹⁰⁵

Celal Bayar'ın Türk-Yugoslav dostluğuna ilişkin bu ifadeleri Türk-Yugoslav ilişkilerinin seyrinde Balkan gelişmelerinin ve bu çerçevede ortaya çıkarılan Balkan İttifakı'nın ne denli etkili olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekici olmuştur.

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkanlar'da bir ittifak yapılması, Batı Bloku'nun bu bölgede güçlenmesine yardımcı olmuştur. Zirâ, Balkan Paketi üç devletin karşılıklı iyi niyet ve çabalarının sonucu kurulmakla birlikte, onları bir araya getiren temel unsur Balkanlar'daki Sovyet tehdidiydi. Bu sebeple, gerek NATO, gerekse ABD Balkanlar'daki işbirliği çabalarına olumlu yaklaşmıştır. Balkan İttifakı, Yugoslavya'nın Batı ülkeleriyle olan ilişkilerine de olumlu etki yapmıştır. Ne var ki, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin Kıbrıs meselesi sebebiyle bozulmaya başlamasıyla birlikte, Balkan İttifakının zedeleneceğini düşünen Tito tarafından ilişkilerde işbirliğinin oluşturulmasının gerekliliği konusu dile getirilmiştir:

“Bizler, Yugoslavya'da iki dost memleket arasında Kıbrıs meselesi ve bazı diğer meseleler üzerinde bazı anlaşmazlıklar tahdüs eylemiş olmasına esef ediyoruz. Zira, bu anlaşmazlıkların Bled Antlaşması'nın müeseriyetini esaslı surette zayıflatabileceğini düşünüyoruz. Diğer taraftan bu vaziyetin idamesi, yalnız bu antlaşmayı tehlikeye düşürmekle kalmayıp her iki taraf aleyhine durumun vahimleşmesine sebebiyet verebilir. Bu meselenin tahli-line girişmek değil bu hususda bir telkinde bulunmak isterim. Hükümetlerimiz arasında her hangi bir temas tesis ederek aranızda mevcut olabilecek açık meseleleri realist bir şekilde ele almak kabül olmaz mı?...Çünkü dünyanın bu kısmında yapıcı ve sulhcu bir işbirliği tesisi meselesi bizzarur evvelemirde Türkiye Yunanistan ve diğer bazı memleketler gibi coğrafi bakımdan bu mıntikalarda bulunan memleketleri alakadar eder.”¹⁰⁶

¹⁰⁵ *Ayın Tarihi*, Sayı: 250, (Eylül 1954), s. 94.

¹⁰⁶ *BCA*, 30.01.00, 41.244.9/6

Yunanistan'ın Kıbrıs Meselesi'ni BM'ye götürmesi, meselenin ikinci aşamasının milletlerarası boyuta taşınmasını sağlamıştır.

Yunanistan'ın Kıbrıs Meselesi'ne milletlerarası bir boyut kazandırması ve 1954 yılından başlayarak, bunu her yıl Birleşmiş Milletler'in gündemine taşıması, Türk-Yunan ilişkilerini oldukça gerginleştirmiştir. İlişkilerdeki bu gerginlik, iki ülkenin üyesi bulunduğu Balkan İttifakı'nın işlevsiz kalmasına sebep olan etkenlerden biri oldu.

Yunanistan, Balkan İttifakı'nda yaşanan gerginliğin sorumluluğunu Türkiye'ye yüklemeye çalıştı. Nitekim, Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in Yunan Millî Meclisi'nde yaptığı konuşmada; "*Balkan İttifakı, Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'nde takındığı tavırdan dolayı hâli hazırda ölü noktada bulunmaktadır (...) Türkiye, Kıbrıs Meselesi'ndeki hattı hareketini aynı noktada tuttuğu müddetçe bu ittifakı, ölü noktada tutmaktan başka bir şey yapmamıza imkân yoktur (...) Kıbrıs Meselesi muallâkta kaldığı sürece Balkan İttifakı'nın idamesi faydasız olacaktır (...)*"¹⁰⁷ şeklinde sözler söylemesi Yunanistan'ın, Kıbrıs Sorunu'nu istediği biçimde çözümlenmek için Balkan İttifakı'nı bir koz olarak kullandığının bir kanıtıydı.

Yunanistan'ın bu tavrı karşısında, Türkiye'nin asgarî beklentisi, Balkan İttifakı'nın diğer üyesi olan Yugoslavya'nın bir denge görevini görmesi idi. Yugoslavya ise, Yunanistan'ın Kıbrıs siyasetine destek verince¹⁰⁸ Türkiye açısından yapılabilecek fazla bir şey kalmamıştı.

Balkan ittifakı 1955 yılından sonra iyice güç kaybetmeğe başladı. Mart 1953'te Stalin'in ölmesinden sonra gelişen Sovyet dış siyasetindeki yumuşamanın başlangıcı kendisini önce Balkanlar'da hissettirdi. Türkiye, Sovyetler'deki bu siyaset değişikliğini dikkate almadan, aynı siyasetin devamı düşüncesindeyken, Yugoslavya daha farklı bir siyaset izleme düşüncesindeydi. Yugoslavya, Balkan İttifakı'nı Sovyetlerle olan ilişkilerini düzeltmede kullanmaya girişince, Başbakan Menderes Yugoslavya ile dostluğu devam ettirmek için Belgrad'ı ziyaret etti.¹⁰⁹ Ancak çok müsbet bir sonuç elde edilemedi.

¹⁰⁷ TBMMZC, Devre 10, Cilt 15, 28-12-1956, s. 332.

¹⁰⁸ Yunanistan Başbakanı Karamanlis Aralık 1956'da Yugoslavya'yı ziyaret etti. Bu ziyaret her ne kadar ılımlı mesajlar verilmesine vesile olmuşsa da Yugoslavya ve Yunanistan'ın Türkiye'den ayrı olarak ikili işbirliğini geliştirmek düşüncelerinin işaretlerini verdi. Görüşmeler sonucunda yayınlanan ortak demeçte Yugoslavya Hükümeti Kıbrıs halkına kendi kaderlerini belirlemeleri için girişilen çabaları destekleyeceklerini açıkça ifade ettiler. Bkz. *Ayın Tarihi*, Sayı: 277, Aralık 1956, s. 488.

¹⁰⁹ *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1955.

8. Sonuç

1948 yılı itibarıyla, Sovyetler ile Yugoslavya arasındaki gerginliğin ortaya çıkması ve Yugoslavya'nın Sovyet bölüğünden uzaklaşması, Batılı devletlerin Yugoslavya ile yakından ilgilenmelerine sebep teşkil etmiştir. Yugoslavya'nın siyasî düzenine karşı duydukları bütün şüphelere rağmen, bu devleti kendilerine bağlamak için, Batılı devletler ciddî bir çaba harcamışlardır. Diğer taraftan, Tito'nun Batılı ülkeler olan ilişkileri bir Balkan ülkesi olan gerek Türkiye ile olan ilişkilerini gerek diğer Balkan ülkeleri ile olan ilişkilerini şekillendirmiştir.

Bir Balkan ülkesi olan Yunanistan'ın ve Türkiye'nin NATO'ya kabûl edilmesinden sonra ise, Türkiye-Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir 'Balkan İttifakı'nın kurulması suretiyle bu amacın gerçekleştirilebileceği fikri izlenen siyasetin ana noktası olmuştur. İşbirliği ve ittifaklarla bir araya gelen üç Balkan ülkesinin ortak noktası, Sovyetler'in Balkan ülkelerini tehdit edebileceği endişesi olmuştur. Ancak, Kıbrıs meselesi bu ittifakın işlemez hâle gelmesine sebep olmuştur denilebilir.

Öte yandan Tito, Batı ülkelerinin yanısıra, üçüncü Dünya ülkeleri ile de de çok yakın ilişkiler kurarak hem Dünya siyaset sahnesinde çok etkili olmuş, hem de Yugoslavya'da yaşayan halklara refah, istikrar ve huzur getirmiştir. Bağlantısızlar Hareketi, Tito'nun siyasî zaferlerinden birisidir.

Tito'nun İngiltere ile olan münasebetleri konusunda kayda değer bir araştırma yapılmamıştır. Ancak, Milovan Cilas'ın hatıratı, 2. Dünya Savaşı sırasında basında çıkan haberler, savaştan sonra Fransız basınında çıkan yazılar ve Stalin yönetiminin Tito'ya yönelmiş olduğu suçlamalar Tito'nun öteden beri İngiltere ile yakın ilişkiler içerisinde bulunduğunu kuvvetle düşündürmektedir. Nitekim bu hususta elimizde kuvvetli deliller de vardır:

İngilizler 1943 yılında Tito'nun karargâhına askeri temsilci göndermişler ve bu tarihten sonra da Partizan ordusunu istihbarat, hareket, muhabere vs. konularda desteklemişlerdir. Ayrıca, silah, giyecek, gıda, muhabere malzemesi vs. ihtiyaçlar konusunda da zaman zaman 1943 senesinin sonbaharına kadar yardımlarda bulunmuşlardır. İtalya'nın Eylül 1943'te teslim olmasından sonra İngilizlerin emri üzerine Yugoslavya topraklarındaki İtalyan kuvvetlerine ait bütün askeri malzeme Partizan ordusuna teslim edildiği gibi İtalyan kuvvetlerinin işgalinde olan yerler de bu kuvvetlere teslim edilmiştir. Tito'nun Ağustos 1944 tarihinde Çörçil ile Napoli'de vaki görüşmesinden sonra da her türlü askeri malzeme desteği çok yoğun bir şekilde hem İngilizlerin hem de Amerikalıların eliyle yapılmıştır. İhmal

edilmemesi gereken bir başka nokta da İngiliz istihbarat birimlerinin tavsiye ve teşviği üzerine İngiltere'nin Yugoslavya krallık ordusu (Çentik) ile olan ilişkilerini kesmiş olduğu ve Yugoslavya'nın tek meşru gücü olarak Partizan ordusunu tanıdığıdır.

Buradan çıkarılacak sonuç, Tito'nun en geç daha 1943 tarihinden itibaren İngiltere'nin şahsında Batı dünyası ile sıkı bir ilişki kurmuş olduğu ve Komünist devletler takımından farklı bir yol izlemeye başlamış bulunduğuudur.

1918 yılında Yugoslavya'yı kuran irade, İkinci Dünya Harbi'nden sonra da bunun devamını Tito'nun eli ile sağlamıştır. Aynı irade, Tito'nun ölümünden sonra, bu devletin parçalanmasını uygun bulunca, Yugoslavya'da 1990 yılında düşmanca çekişmeler başladı ve kanlı bir iç savaşa dönüştü; Yüzbinlerce insana işkence edildi, yüzbinlerce insan öldürüldü, soykırım işlendi, ülke tahrip edildi. Mostar Köprüsü gibi şaheserler, sanat doktorası sahibi kişilerin açmış olduğu topçu ateşi ile yıkıldı.

Bu kanlı ortamda, Türkiye dürüst, samimî, barışçı, istikrarlı, âdil ve fedakâr bir siyaset takip ederek Dünya'da ve bölgede denge ve istikrar unsuru olmuştur.

Günümüzde ise, Balkanlar'ın istikbali hakkında güvenilir bir söz söylemek zordur.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri ve Yayımlanmış Belgeler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.00.01, 101.625.3.

BCA, 030.00.01, 103.641.10.

BCA, 030.00.01, 111.703.3/8.

BCA, 030.00.01, 102.636.7/2.

BCA, 030.00.01, 111.703.3

BCA, 030.00.01, 1.244.9/3-4.

BCA, 030.001.00, 102.636.5/2.

BCA, 030.01.00, 41.244.9.

BCA, 30.18.1.2, 128.26.14.

Ayın Tarihi, 153, Ağustos 1946.

Ayin Tarihi, 1953.

Ayin Tarihi, 1954.

Ayin Tarihi, Sayı: 230, Ocak 1953.

Ayin Tarihi, Sayı: 230, Ocak 1953.

Ayin Tarihi, Sayı: 250, Eylül 1954.

Ayin Tarihi, Sayı: 250, Eylül 1954.

Ayin Tarihi, Sayı: 277, Aralık 1956.

Düstur, 3. Tertip, Cilt 34.

Düstur, 3. Tertip, Cilt 34.

Düstur, 3. Tertip, Cilt 34.

Düstur, 3. Tertip, Cilt 35.

Düstur, 3. Tertip, C.36.

TBMMZC, Devre 10, Cilt 15, 28-12-1956, s. 332.

Army News, Vol.3, Sayı 933, 15.08.1944.

2. Gazeteler

“1941: Mass Murder”, *The Holocaust Chronicle*, Retrieved 10 June 2011.

“Rebirth in Bosnia”, *Time Magazine*, 19 December 1943.

“Rebirth in Bosnia”, *Time Magazine*, 19 December 1943.

“The Silent Voice”, *Time Magazine*, 21 October 1946.

“Tito and His People”, Marxist International Archive, Retrieved 7 December 2011.

“Yugoslavya'nın Siyasi Durumu,” *Cumhuriyet*, Sayı no: 10083, 25 Ağustos 1952.

“Excommunicate's Interview”, *Time Magazine*, 21 October 1946.

Cumhuriyet, 21 Ağustos 1952.

Cumhuriyet, 13 Nisan 1954.

Cumhuriyet, 23 Aralık 1947.

Cumhuriyet, 4 Mayıs 1955.

- Cumhuriyet*, Sayı no: 10079, 21 Ağustos 1952.
Cumhuriyet, Sayı no: 10229, 21 Ocak 1953.
Cumhuriyet, Sayı no: 10231, 23 Ocak 1953.
Cumhuriyet, Sayı no: 10274, 7 Mart 1953.
Cumhuriyet, Sayı no: 10675, 17 Nisan 1954.
Cumhuriyet, Sayı no: 9877, 30 Ocak 1952.
Cumhuriyet, Sayı no: 9878, 31 Ocak 1952.
Cumhuriyet, Sayı no: 9881, 3 Şubat 1952.
Humanité, 30 Ağustos 1952.
Time and Tide, 6.09.1952.
Spectator (Londra), 30 Ocak 1953.
Zafer, 13 Ağustos 1954.
Zafer, 8 Kasım 1953.

3.Araştırma ve İnceleme Eserler

- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.
- Andjelic, Neven. *Bosnia-Herzegovina: The End of a Legacy*, Frank Cass, 2003.
- Auty, Phyllis. *Tito: A Biography*, McGraw-Hill, New York, 1970.
- Banac, Ivo. *With Stalin against Tito: Cominformist splits in Yugoslav Communism*, Ithaca, Cornell University Press, New York, 1988.
- Cathal, Nolan. *The Greenwood Encyclopedia of International Relation*, S-Z. Greenwood Press, 2002.
- Cottam, Martha L, Beth Dietz-Uhler, Elena Mastors and Thomas Preston. *Introduction to political psychology*, Psychology Press, 2009.
- Dedijer, Vladimir. *Tito Speaks: His Self Portrait and Struggle with Stalin*, London, Weidenfeld and Nicolson, England, 1953.
- Dimitrijevic, Nenad. *Slučaj Jugoslavije, Socijalizam, Nacionalizam, Posledice*, Beograd, Standardt, 2001.

- Djilas, Aleksa. *The Contested Country: Yugoslav Unity and Communist Revolution, 1919-1953*, Cambridge Mass, Harvard University Press, 1991.
- Djilas, Milovan. *Wartime*, Harcourt Brace Jovanovich, London, 1977.
- Frankel, Benjamin. *The Cold War, 1945–1991: Leaders and Other Important Figures in the Soviet Union, Eastern Europe, China, and the Third World. 2.*, Gale Research, England, 1992.
- Gürün, Kamuran. *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939’dan günümüze kadar)*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara, 1983.
- Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl 2*, Küre Yayınları, 1999.
- Kardelj, Edvard. *The Nation and International Relations*, Beograd, STP, 1975.
- Kocon, Ivan, Matej Jeličić and Ivan Škunca. *Stvaranje Titove Jugoslavije*, Otokar Keršovani, Yugoslavia, 1988.
- Kurapovna, Marcia. *Shadows on the Mountain: The Allies, the Resistance, and the Rivalries That Doomed WWII Yugoslavia*, John Wiley and Sons, 2009.
- Leffler, Melvyn P. *The Cambridge History of the Cold War*, Cambridge University Press, 2009.
- McGoldrick, Dominic. “Accommodating National Identity in National Law and International Law”, *In Stephen Tierney*, 2000.
- Minahan, James. *Miniature Empires: A Historical Dictionary of the Newly Independent States*, Westport, Greenwood Publishing Group, 1998.
- Pleterski, Janko, Dr. Danilo Kecić and Dr. Miroljub Vasić. *Istorija Saveza komunista Jugoslavije*, Narodna knjiga, Beograd, 1985.
- Ramet, Sabrina Petra. *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918-2005*, Bloomington, Indiana University Press, Indiana, 2006.
- Ridley, Jasper. *Tito: A Biography*, Constable and Company, England, 1994.
- Roberts, Walter R. *Tito, Mihailović and the Allies: 1941-1945*, Duke University Press, New Jersey, 1987.
- Soysal, İsmail. *Türkiye’nin Uluslararası Siyasal Bağlıları (1945-1990)*, Cilt 2, TTK, Ankara, 1991.

- Shapiro, Susan and Ronald Shapiro. *The Curtain Rises: Oral Histories of the fall of Communism in Eastern Europe*, McFarland, 2004.
- Swain, Geoffrey. *Tito: A Biography*, London, England: I.B. Tauris, 2010.
- Tierney, Stephen. *Accommodating National Identity: New Approaches in International and Domestic Law*, Martinus Nijhoff Publishers, 2000.
- Tito, J. Broz. *Özyönetimli Sosyalizm*, Koza Yayınları, İstanbul, 1979.
- Tomasevich, Jozo. *War and Revolution in Yugoslavia*, Stanford University Press, Stanford, 2001.
- Trbovich, Ana S. *A Legal Geography of Yugoslavia's Disintegration*, Oxford University Press, England, 2008.
- Ülger, İrfan. *Yugoslavya Neden Parçalandı?*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.
- Vinterhalter, Vilko. *In The Path of Tito*, Abacus Press, England, 1972.
- West, Richard. *Tito and the Rise and fall of Yugoslavia*, Faber & Faber, England, 2012.
- Willetts, Peter. *The non-aligned movement: the origins of a Third World alliance*, 1978.
- Zulfikarpaşic, Adil. *The Bosniak*, Hurst and Company, London, 1998.